

Pravna struktura Savjeta za uzajamnu ekonomsku pomoć

Mr Radovan Vukadinović

Savjet za uzajamnu ekonomsku pomoć (Sovjet Ekonomičeskoj Vzajimopomošči) prva međunarodna organizacija socijalističkih zemalja postoji već punih šesnaest godina i u procesu svog razvoja, izgradnje i konkretnog djelovanja uspjela je da postane značajno sredstvo za okupljanje socijalističkih zemalja i za jačanje njihove suradnje na ekonomskom polju. U toku svog relativno dugoga postojanja Savjet za uzajamnu ekonomsku pomoć suočavao se s nizom različitih i specifičnih teškoća, morao je da savladava ekonomske i političke zapreke koje su mu stajale na putu, i da na vrlo osjetljivom polju ekonomike postane nosilac okupljanja najvećeg dijela socijalističkih država.

Od svojih prvih temeljnih postavki, kad je Savjet bio zamišljen samo kao sredstvo za produbljivanje suradnje izražene prvenstveno u proširenju robne razmjene između socijalističkih država, iz situacije kad je ova organizacija kao i svi drugi društveno-ekonomski odnosi u socijalističkom lageru bila sasvim podređena interesima dogmatskih staljinskih koncepcija, evolucijom sadržaja i formi odnosa unutar socijalističkih zemalja došlo je polagano do stanja u kome se SEV počeo pojavljivati kao koordinator i nosilac daljnjeg ubrzanja privrednog razvoja država članica. Na novim principima, koji više nisu bili puka deklaracija izvjesnih načela, već su istakli i počeli ostvarivati odnose na ravnopravnoj i uzajamno korisnoj suradnji, Savjet i danas nastoji da unaprijedi svoj rad i kretanje na ekonomskom polju.

Upravo zbog te uske ovisnosti od razvoja cjelokupnih odnosa unutar zajednice socijalističkih zemalja, SEV je postao vjeran odraz razvoja socijalističkih zemalja, jer je njihova suradnja u Savjetu za uzajamnu ekonomsku pomoć uvijek bila odraz općih stremljenja za pronalaženje novih korisnih metoda suradnje. Razvoj SEV-a i njegove razvojne etape zbog toga su identični s općim društveno-političkim razvojem zemalja Istočne Evrope, te se histo-

rijat ove ekonomske organizacije isprepliće s najnovijom historijom odnosa između socijalističkih država.

Završetkom drugog svjetskog rata i nastankom novih socijalističkih zemalja u Istočnoj Evropi granice socijalizma, kao društveno ekonomskog sistema, znatno su se proširile, i Sovjetski Savez i nerazvijena Mongolija nisu više bili jedini predstavnici socijalizma. Istočnoevropske države, nekada pretežno nerazvijene agrarne zemlje, shvatile su stvaranje snažnih industrijskih temelja kao svoj primarni zadatak kojem treba podrediti sve ostalo, te je u prvim poslijeratnim godinama došlo u svim istočnoevropskim državama počev od visoko razvijene i ratom neopustošene Čehoslovačke pa sve do zaostale Albanije do dinamične izgradnje industrijskih objekata. Posljedice ratnih razaranja otklanjane su usporedo s gradnjom industrijskih kapaciteta, a razvoj bazične industrije postavljen je u centar pažnje svih planova razvoja istočnoevropskih zemalja. Likvidiranje vjekovne zaostalosti i stvaranje čvrste industrijske baze trebalo je da po tim planovima stvori osnove za daljnji nesmetani razvoj socijalističkih društvenih odnosa.

Industrijalizacija, odnosno jačanje porizvodnje sredstava za proizvodnju koja je vršena na način zapostavljanja lake industrije i poljoprivrede bila je zapravo čista i nepatvorena kopija sovjetskih oblika i metoda industrijalizacije bez skoro nikakvog prethodnog razmatranja vlastitih nacionalnih potreba i mogućnosti. Konstantno forsiranje gradnje objekata teške industrije paralelno u svim istočnoevropskim zemljama dovelo je ubrzo do prvih oblika autarhije u proizvodnji, a imalo je i znatnog odraza na vanjskotrgovinske odnose istočnoevropskih zemalja.

Značajne i korijenite strukturalne promjene, zaostajanje lake industrije i poljoprivrede, kao i određeni politički momenti, uzrokovali su prekid i potpuno odvajanje zemalja Istočne Evrope od njihovih ranije tradicionalno najjačih ekonomskih partnera, kojima su istočnoevropske zemlje plasirale svoje pretežno poljoprivredne proizvode, a za uzvrat su dobivale iz visokorazvijenih zemalja Zapada mašine i industrijsku opremu. Umjesto ovih snažnih industrijskih država, u vanjskoj trgovini socijalističkih zemalja nakon rata, glavno mjesto zauzeo je Sovjetski Savez koji je proširenjem političkih veza, uz pomoć metoda staljinskog pritiska, a djelomično i zbog ekonomske determiniranosti, postao najvažniji i najveći trgovinski partner za sve evropske socijalističke zemlje.

Ovaj proces preorijentacije vanjske trgovine socijalističkih zemalja nije se odvijao lagano, i upravo zahvaljujući bojkotu zapadnih zemalja, on je silom prilika lakše savladan. Vanjska trgovina svih istočnoevropskih država morala je, međutim, uložiti znatne napore u svom prilagođavanju tom potpuno novostvorenom trži-

štu, koje ni za jednu od tih zemalja prije rata nije predstavljalo neko područje od većeg interesa. To se posebno odnosi na ulogu SSSR-a, koji prije rata s jednim dijelom zemalja (Mađarska i Albanija) uopće nije imao nikakvih ekonomskih veza, dok je s drugim zemljama njegova trgovina također bila minimalna i ni u jednoj od njih nije prelazila 1%.

Međusobna predratna trgovinska razmjena između samih istočnoevropskih zemalja također je bila minimalna pa su stoga i potpuno shvatljivi napori koje je trebalo u takvoj situaciji uložiti u proširenje asortimana i kvantite međusobne trgovinske razmjene zemalja Istočne Evrope.

Blokovska podijeljenost koja je prvih godina nakon rata počela sve izrazitije da se očituje u odnosima između država s dva potpuno različita društveno-ekonomska sistema počela je također da nameće određene zahtjeve. Koncentracija snaga, kako u zapadnom tako i u istočnom bloku, postala je vremenom jedna od imperativnih koncepcija daljnjeg razvoja, a samim tim i odnosi unutar blokova dobili su svoja posebna vojno-politička obilježja. Tome treba pridodati i izrazito staljinsku atmosferu internih odnosa u socijalističkom lageru i sve deformacije socijalizma, koje su se naročito jasno počele osjećati nakon 1948. godine i koje su uskoro našle svoj izraz u formiranju iskrivljenih odnosa suradnje i razvoja odnosa između socijalističkih država, a kroz čitav daljnji niz godina predstavljale su snažnu zapreku za razvoj novih kvalitetnijih socijalističkih odnosa.

U takvoj situaciji snažno definiranoj vanjskopolitičkim i unutrašnjopolitičkim faktorima sazvano je savjetovanje predstavnika evropskih socijalističkih zemalja: Bugarske, Čehoslovačke, Mađarske, Poljske, Rumunjske i Sovjetskog Saveza u siječnju 1949. godine u Moskvi, koje je trebalo da razmotri stepen i daljnje mogućnosti za proširenje uzajamne suradnje. U komuniqueu,¹ koji je objavljen nakon savjetovanja, ističu se dva značajna momenta:

1. suradnja socijalističkih zemalja razvija se veoma dobro i tu su postignuti znatni uspjesi, što se naročito ogleda u povećanoj robnoj razmjeni koja omogućava socijalističkim državama da ubrzaju obnavljanje i daljnji napredak svojih ekonomika;
2. Marshallov plan narušava suverenitet evropskih zemalja koje su stvorile Evropsku organizaciju za ekonomsku suradnju (Organisation Européenne de Cooperation Economique). Dalje se navodi u ovom dijelu saopćenja da Sjedinjene Američke Države, Velika Britanija i neke druge zemlje Zapadne Evrope bojkotiraju trgovinske odnose sa zemljama narodne demokracije i SSSR-om zbog toga, što se te zemlje nisu željele potčiniti Marshallovom planu.

1) Pravda 25. I 1949.

Na osnovu ovoga može se zaključiti da su upravo ova dva faktora imala svog utjecaja pri formiranju organizacije socijalističkih država i da je svaki od njih sa svoje strane pripomogao realizaciji te ideje.

Interni faktor — potreba proširenja suradnje socijalističkih država svakako je bio važan i ne smije ga se zapostaviti u razmatranju intencija koje su prethodile stvaranju Savjeta za uzajamnu ekonomsku pomoć, ali svakako da je drugi faktor, to jest, rješenost da se istočnoevropske zemlje na čelu sa SSSR-om suprotstave Marshallovom planu i posljedicama ekonomskog bojkota bio mnogo važniji. To postaje još jasnije ukoliko se u obzir uzmu prilike koje su u to vrijeme vladale u socijalističkom lageru i sva sredstva koja su se mogla vrlo lako upotrebiti za »proširenje suradnje«, odnosno za nametanje pojedinih formi odnosa bez ikakve potrebe stvaranja specijalne međunarodne organizacije istočnoevropskih socijalističkih zemalja.

Autori iz socijalističkih zemalja nemaju jedinstveno mišljenje o motivima koji su rukovodili države osnivače Savjeta za uzajamnu ekonomsku pomoć. Sovjetski autor V. I. Morozov² ističe, da su odlučujuća bila oba spomenuta faktora, dok Poljaci L. Ciamaga i H. de Fimuel³ stoje na stanovištu da je bio bitan momenat zbližavanja socijalističkih zemalja i njihova želja i potreba »savlađivanja niza ekonomskih teškoća i od govornih privrednih zadataka«. Potpuno suprotno mišljenje zastupa prof. Genovski⁴ koji ističe da Savjet u svom početnom obliku nije bio međunarodna organizacija samo socijalističkih zemalja, već da je to bila međunarodna organizacija sasvim otvorenog tipa kojoj je mogla pristupiti svaka evropska zemlja, kao bilo kojoj drugoj evropskoj regionalnoj organizaciji. Autor svoju postavku izvodi iz teksta već citiranog saopćenja u kome se doslovno kaže da i »druge zemlje Evrope« mogu da uđu u SEV i pri tome se ne traži da to budu socijalističke zemlje. Po tom mišljenju, tek nakon jednostranog otkazivanja trgovinskih ugovora koje su SAD sklopile sa Čehoslovačkom, Bugarskom, Mađarskom, Poljskom i SSSR-om, ova organizacija se pretvorila u međunarodnu organizaciju samo socijalističkih država.

Šira analiza ove tvrdnje dovodi do mišljenja da SEV nije bio stvoren u isključivoj namjeri jačanja suradnje socijalističkih zemalja, jer je upravo zahvaljujući svom izrazito otvorenom karakteru bio otvoren za sve evropske države poput svih regionalnih organizacija, što bi teoretski značilo da su u njega mogle pristupiti i kapitalističke države Zapadne Evrope.

2) Morozov V. I. SEV sojuz ravnih, Moskva 1964. str. 6.

3) Lucjan Ciamaga, Henryk de Fiumel, Struktura i formy prawne Rady Wzajmnej Pomocy Gospodarszej, Studia Prawnicze, Nr. 2, 1963., str. 224.

4) Genovski M., Politička i pravna karakteristika na Saveta za ikonomičeska vzajimopomošč. Trudove na visšija ikonomičeski institut Karl Marks, Sofija, 1959., str. 155.

Iako je ovo gledište sasvim moguće braniti s pozicija međunarodnog prava jer je činjenica da je Savjet za uzajamnu ekonomsku pomoć bio već i u samom početku postavljen kao međunarodna organizacija otvorenog tipa, ipak je ta tvrdnja neodrživa s političke tačke gledišta, a naročito u svjetlu stanja odnosa u poslijeratnoj blokovski oštro podijeljenoj Evropi.

Zato stojimo na stanovištu da je stvaranje Savjeta za uzajamnu ekonomsku pomoć 1949. godine bilo prije svega uslovljeno riješenošću za suprotstavljanjem zapadnom ekonomskom bojkotu i sprečavanju izolacije socijalističkih zemalja, kao i namjerom da se na jednoj čisto formalnoj osnovi nađu okupljene zemlje Istočne Evrope, kako bi se i pariralo Marshallovom planu a istovremeno i spriječili eventualni pregovori nekih istočnoevropskih zemalja s tvorcima Marshallovog plana.

Samo djelovanje SEV-a u prvim godinama njegovog postojanja i njegova minimalna aktivnost, a čak i potpuni zastoj u jednom duljem periodu, jasno su pokazali da se nije radilo o ozbiljnoj namjeri za formiranjem međunarodne organizacije, bazirane na međunarodnoj suradnji i na principima međunarodnog prava, jer se ta suradnja odnosno te vrste suradnje mogle vrlo jednostavno ostvariti drukčijim načinom. Malo nakon svog osnivanja SEV je bio sasvim zapostavljen i praktički nije ni radio.

Države osnivači SEV-a u svom su prvom i temeljnom dokumentu izdanom nakon siječanjskog savjetovanja 1949. godine postavile i prve zadatke novostvorenoj organizaciji, koji su predstavljali odraz ondašnjih konkretnih potreba pojedinih zemalja i SEV-a kao cjeline. U poređenju s današnjim zadacima organizacije, tada postavljeni zahtjevi izgledaju prilično skromni i svode se na »razmjenu privrednih iskustava, pružanje uzajamne pomoći u tehnici, sirovinama, prehrambenim proizvodima, mašinama i alatima i sl.«⁵ Savjet se sastoji od predstavnika zemalja učesnica savjetovanja na bazi jednakog i ravnopravnog predstavnništva. Niti prilikom stvaranja organizacije, SEV nije bio zamišljen kao naddržavni organ koji bi mogao da djeluje mimo najviših organa pojedinih država članica.

Iza siječanjskog savjetovanja održano je u mjesecu travnju 1949. godine prvo zasjedanje Savjeta, koje zapravo znači početak prve etape rada organizacije. Zasjedanje je naročito podvuklo potrebu jačanja uzajamne suradnje i založilo se za svestrano korištenje međusobne suradnje. Tom prilikom formiran je i sekretarijat SEV-a sa sjedištem u Moskvi.

Zatim je održano drugo zasjedanje Savjeta u mjesecu srpnju iste godine u Sofiji na kome su razmatrana pitanja vezana uz razmjenu iskustava i proširenje bilateralnih odnosa. U studenom

5) Pravda op. cit.

1950. godine održano je treće zasjedanje Savjeta u Moskvi, na koje se diskutiralo o mogućnostima znatnog proširenja uzajamne trgovinske razmjene, koja je zbog zapadnog bojkota postala skoro u cjelini upućena na uzajamne isporuke roba unutar SEV-a. Na istom zasjedanju donesene su i prve preporuke u cilju proširenja naučno-tehničke suradnje između istočnoevropskih zemalja.

Iza tog zasjedanja Savjet za uzajamnu ekonomsku pomoć nije se sastajao pune tri i pol godine, iako je organizacija formalno postojala. Nikakvi akti iz tog razdoblja ne postoje i može se tvrditi da u tom periodu SEV kao međunarodna organizacija uopće nije niti funkcionirao. Zanimljivo je također i to da se kod autora iz socijalističkih zemalja nigdje ne obrazlaže ovaj prekid u djelovanju tek stvorene međunarodne organizacije pred koju su bili postavljeni za ono vrijeme složeni zadaci.

Čini nam se da je zapravo ovo razdoblje potpune neaktivnosti SEV-a daljnji konkretan dokaz tvrdnji da u to vrijeme Savjet nije bio postavljen kao organizirano tijelo, koje bi samostalno moglo da djeluje u skladu s interesima država članica i da razvija oblike suradnje. Ta suradnja odvijala se u to vrijeme sasvim drukčijim kanalima i bila je zasnovana na potpuno drukčijim principima, te je potpuno jasno da se o SEV-u kao međunarodnoj organizaciji, zasnovanoj na načelima međunarodnog prava, u to vrijeme ne može govoriti. Iako je formalno postojao, jer formalno nije bio raspušten, Savjet za uzajamnu ekonomsku pomoć nije niti razvijao niti inicirao nikakve oblike suradnje socijalističkih država pa zbog toga i stoji teza da je samo osnivanje SEV-a bilo izrazito formalni politički potez koji nije bio uslovljen nikakvim ekonomskim zahtjevima i potrebama.

Sve ono što je bilo svojevremeno stavljeno u dužnost SEV-u uspješno se rješavalo putem bilateralnih međudržavnih ugovora, koje su istočnoevropske države zaključile u velikom broju.

Tek nekoliko godina kasnije u novoj, izmijenjenoj poststalinjskoj atmosferi, kad su se počele osjećati izvjesne ekonomske potrebe, a i teškoće u odnosima socijalističkih država i pravcima njihovog daljnjeg kretanja, SEV je mogao da nastavi svoj rad, ili skoro bolje rečeno, tek tada u atmosferi bogatoj političkim i ekonomskim zahtjevima za produbljenjem suradnje unutar socijalističkih država, Savjet je mogao da započne svoj rad kao međunarodna ekonomska organizacija.

I.

RAZVOJNE ETAPE

U analiziranju razvoja Savjeta za uzajamnu ekonomsku pomoć, od njegovog stvaranja pa sve do suvremenih uslova njegova

rada, primjećuje se dvostrana povezanost organizacije s događajima unutar same zajednice država članica kao i veze ili reakcije na zbivanja na općem svjetskom planu.

Politički razvoj odnosa unutar socijalističkog lagera, pozitivnija strujanja u odnosima između pojedinih socijalističkih zemalja, a naročito proces destaljinizacije imali su znatnog utjecaja na formiranje oblika, metoda i sadržaja rada SEV-a i praktički su sve te promjene ubrzo našle svoj put do Savjeta.

Opći proces internacionalizacije proizvodnje zahvaćen u širim svjetskim razmjerima, bez obzira na izvjesnu izoliranost članica SEV-a prvih godina postojanja organizacije, ubrzo je našao svoje mjesto i u njihovim internim odnosima, te je zapravo sa svoje strane također ubrzao razvoj same organizacije. Međunarodna podjela rada, brz razvoj industrijske proizvodnje i suvremene tehnologije u čitavom svijetu nužno je postavio pred socijalističke zemlje članice SEV-a slične probleme, jer ukoliko se željelo ići naprijed moralo se i kretati istim tempom. Tako je ovaj vanjski faktor, pored unutrašnjih ekonomskih i političkih zahtjeva za proširenjem formi suradnje i održanjem SEV-a kao sredstva koje će okupiti socijalističke države, odigrao značajnu ulogu u građenju i učvršćenju organizacije. Čitav niz novih zadataka također je postavljen pred SEV zahvaljujući svjetskom toku međunarodne podjele rada i procesu povezivanja.

Stoga i pored tipičnih crta karakterističnih isključivo za SEV postoje u njegovom razvoju neki momenti koji se susreću i opažaju kod drugih međunarodnih organizacija bez obzira na sasvim različite temeljne društveno-političke postavke.

Četiri razvojne etape kroz koje je SEV u svom razvoju prošao predstavlja i konstantnu evoluciju formi i metoda njegovog rada.

Prva faza postojanja SEV-a počinje njegovim osnivanjem 1949. godine i traje do zasjedanja u ožujku 1954. U tom razdoblju u svim istočnoevropskim državama nastavljen je snažan proces izgradnje industrijskih kapaciteta, a rat u Koreji kao najznačajniji međunarodni politički događaj daje i organizaciji posebna obilježja u odnosu na potrebu vojnopolitičkog jačanja monolitnosti bloka.

Iako SEV praktički u najvećem dijelu tog perioda nije bio aktivan i kao međunarodna organizacija nije djelovao, ipak je suradnja socijalističkih zemalja neprekidno jačala. To se prije svega ogledalo u međusobnoj vanjsko-trgovinskoj razmjeni koja je počela da bilježi vrlo dinamične cifre porasta. Naravno to nije bila samo zasluga blokovskih ekonomskih i političkih imperativa već i odraz konkretnog stanja međunarodnih odnosa u tom periodu.

Bilateralni trgovinski sporazumi, kojima se zapravo regulirao najveći dio međusobne suradnje socijalističkih zemalja, uskoro su

od kratkoročnih pretvoreni u dugogodišnje sporazume, čiji je zadatak bio da fiksiraju postojeće mogućnosti i potrebe pojedinih zemalja unutar socijalističkog lagera te da tako pomognu zadovoljenju potreba svake pojedine zemlje i što je najvažnije bloka kao vojnopolitičke grupacije.

Za razdoblje 1949—1954. tj. od osnivanja SEV-a, pa do druge etape njegovog djelovanja može se reći da je ono u stvari bilo ovisno od čitavog niza faktora koji su usloveli i određenu neaktivnost ovog inače prvog organiziranog tijela socijalističkih zemalja. Povećanje obima robne razmjene, strukturalne promjene u vanjskoj trgovini i suradnja na naučno-tehničkom polju odvijale su se dobro i mimo SEV-a. Socijalističke zemlje su u dvostranim trgovinskim sporazumima našle odgovarajuće instrumente za ostvarenje svojih ciljeva, pa su tako vrlo razgranate mreže ugovora u to vrijeme predstavljale najvažnije oblike veza socijalističkih država.

Osim toga putem grubo diktiranih zahtjeva rješavana su iz jednog centra pitanja vezana za razvoj pojedinih značajnih oblasti ekonomskog života pojedinih država, tako da u tom periodu djelovanje međunarodne organizacije ravnopravnih država uopće nije bilo moguće.

SEV je tako u svojoj prvoj fazi postojanja bio samo vjerna kopija neravnopravnih međudržavnih odnosa, koji su vladali u socijalističkom lageru i baš zbog toga nije bio niti sposoban da aktivira i usmjeri suradnju država članica.

Druga faza 1954—1958. počela je s polaganim promjenama koje se osjećaju nakon Staljinove smrti u svim oblastima života socijalističkih zemalja. Ojačane privrede socijalističkih država počinju da istovremeno osjećaju prve znatnije teškoće, a potreba koordinacije planova razvoja postaje ekonomski uslovljeni zahtjevi koji se sve više počinje opažati u svim zemljama. Postepeno sazrijevaju i mišljenja o međunarodnoj podjeli rada unutar socijalističkih zemalja i o efektima koje bi to moglo da da u podizanju životnog standarda stanovništva i u velikom ekonomskom takmičenju sa zapadnim zemljama.

Kao sredstvo, koje bi moglo da organizira suradnju na ekonomskom polju i provede potrebne mjere za usklađivanje planova razvoja socijalističkih zemalja, obnovljen je Savjet za uzajamnu ekonomsku pomoć koji na nekoliko svojih zasjedanja održanih u toj fazi stavlja pitanje koordinacije planova na prvo mjesto.

Neki zapadni autori skreću posebnu pažnju na trenutak obnove djelovanja SEV-a, odnosno na početak njegovog stvarnog funkcioniranja i ističu značaj skorog paralelnog stvaranja Varšavskog pakta 1955. godine. Pod tim mišljenjima⁶ Varšavski pakt je »supranacio-

6) A. Korbonski, COMECON, *Intrational Conciliation*, Nr. 549, septembar 1964. str. 7.
Z. Brzezinski, *The Soviet Bloc*, New York, Praeger 1961., str. 170, 171.

nalni organ« vojno-političkog značaja, dok je SEV trebao da bude organ za usklađivanje ekonomskih veza. Ova teza može se prihvatiti uz napomenu, da je zapravo proces novih odnosa unutar socijalističkog lagera morao dobiti i odgovarajuća sredstva za održavanje jedinstva u novim uslovima. Nestankom grubo diktiranog oblika »jedinstva« trebalo je stvoriti drukčije, po svojoj formi demokratskije i prihvatljivije veze koje bi obuhvatile socijalističke države u izmijenjenoj političkoj situaciji.

Suradnja socijalističkih zemalja koja se u prvom razdoblju postojanja SEV-a odvijala uglavnom kroz vanjsko-trgovinsku razmjenu postala je u drugoj etapi preuska, pa je pored njenog daljnjeg svestranog jačanja težišta rada organizacije skoncentrirano na koordinaciju planova razvoja pojedinih socijalističkih zemalja. Premda su ovi početni naponi uloženi u ove nove forme djelovanja bili znatni, ipak su praktički rezultati bili daleko od uložениh napora. Zapravo u proces stvaranja ovih kvalitetno viših oblika suradnja SEV je kao organizacija ušao nedovoljno pripremljen, a što je još važnije i s vrlo malim ovlaštenjima, pa se naravno ni njegove intervencije nisu mogle izrazitije osjetiti.

Treća faza traje od 1958—1962. god. Proširenjem zadataka koji su stavljeni SEV-u na rješavanje nužno se nametnula potreba organizacionog jačanja organizacije i donošenjem osnovnih pravnih akata koji će organizaciji omogućiti normalno djelovanje u skladu s novim odgovornim zadacima.

Za rješenje tog pitanja postala je od bitne važnosti pomoć najviših državnih i partijskih rukovodilaca istočnoevropskih zemalja, te je u tom periodu održano nekoliko savjetovanja na kojima je istaknuta potreba za jačanjem SEV-a. U novim uslovima snažnog industrijskog razvoja partijski rukovodioci država članica pružili su znatnu podršku razvoju organizacije, proširenju njenih ovlaštenja i području njenog djelovanja.

Značaj suradnje socijalističkih zemalja istaklo je i Savjetovanje predstavnika radničkih i komunističkih partija održano u Moskvi od 20. do 23. svibnja 1958. godine. U komunikaciji sa savjetovanja se ističe da »višestrana suradnja socijalističkih zemalja zasnovana na principima potpune ravnopravnosti, uzajamnog poštovanja nacionalnih i socijalističkih interesa uzajamne pomoći, s uspjehom služi stvari izgradnje socijalističkog i komunističkog društva, omogućava da se do maksimuma iskoriste prednosti svjetskog socijalističkog privrednog sistema za razvoj proizvodnih snaga svake socijalističke zemlje i za jačanje ekonomskog potencijala čitavog socijalističkog lagera.«⁷

Savjetovanje je pri tome istaklo i daljnju ulogu SEV-a u šire-

7) Trybuna Ludu, 28. V 1958.

nju svestrane suradnje i založilo se za »daljnji razvoj i usavršavanje formi privredne suradnje među socijalističkim državama«. ⁸

Ipak uza sve te izjave o potrebi proširenja suradnje SEV nije postao ovlašten da donosi bilo kakva rješenja bez prethodnog odobrenja internih organa članica, tako da su i tu donesene odluke morale da budu prije svega izraz realne jednodušnosti članica. Organizacija nije došla u priliku da »kreira« izvjesna rješenja koja bi mogla da imaju jedinstveni karakter ukoliko ona zaista nisu s ekonomske tačke gledišta korisna za pojedinu državu članicu i ne pružaju joj evidentnu korist.

Tako je zapravo došlo do jednog na oko paradoksalnog stanja, da u situaciji kad se integracioni proces u čitavom svijetu neobično razvio, kad su stvoreni snažni temelji za rad Evropske ekonomske zajednice, socijalističke zemlje su vrlo oprezno, pa čak i s velikim pozorenjem počele ulaziti u etapu čvršćeg povezivanja i složenijih oblika suradnje. Koliko god je zatvaranje u regionalnim granicama na zapadu, ograničenja u trgovini s kapitalističkim državama i veliko takmičenje sa svjetskim kapitalističkim sistemom moralo da posluži kao vanjski stimulans širenju suradnje u isto tolikoj mjeri počeli su djelovati novi čisto politički faktori u pojedinim socijalističkim državama, koji su radili na stvaranju vlastitih mišljenja ističući, iako oprezno, samostalnija ekonomska, a djelomično i politička rješenja. Možda je upravo ovo posljednje učinilo, da se izbjegnju različiti stavovi u vrijeme, kad se počeo gubiti onaj nekada jedinstveni uniformirani stav, koji je bio opće važeći za sve socijalističke zemlje, stvorena odluka da se jedinstvo bloka ili sada tačnije rečeno zajednice socijalističkih država istočne Evrope sačuva na osnovu članstva u SEV-u kao međunarodnoj ekonomskoj organizaciji, koordinatoru i nosiocu povezivanja i zamišljane čvrste suradnje.

U tom svjetlu može se gledati i na naglo jačanje organizacije kao i na činjenicu da je u prosincu 1959. godine donesen Statut Savjeta za uzajamnu ekonomsku pomoć na koji je ova međunarodna organizacija trebalo da čeka punih deset godina. Taj moment označio je rječito težnju za podizanjem ugleda organizacije, širenje njenih kompetencija i dužnosti. Moguće je da je Statut SEV-a trebalo da otkloni i sve eventualne zamjerke na forme buduće suradnje i da usput striktno regulira na osnovu pravnih normi prava i dužnosti svake pojedine države članice i SEV-a kao cjeline.

Od toga časa može se s prave tačke gledišta tvrditi da je SEV međunarodna organizacija zasnovana na ugovoru država članica — Statutu, koji precizira oblike i sadržaj njihove suradnje. Još je značajnije da je i stvarna suradnja od tog trenutka počela da se odvija mnogo brže i na daleko više polja, pa je SEV u svojoj trećoj

8) Ibid.

razvojnoj etapi, dobijanjem Statuta i jačanjem novih oblika suradnje počeo da predstavlja sasvim organizirano i mnogo uspješnije sredstvo za iniciranje novih i proširenje već postojećih odnosa među socijalističkim državama.

Četvrta faza započela je u znaku prihvatanja dokumenta »Osnovni principi međunarodne socijalističke podjele rada« od strane najviših partijskih rukovodilaca država članica SEV-a na savjetovanja u lipnju 1962. godine. Sasvim je sigurno da je ovaj dokument trebalo da posluži kao osnova za čvršće okupljanje socijalističkih država, a karakteristični paralelni proces okupljanja socijalističkih zemalja i diverzifikacije njihovih stavova trebalo je da u dokumentu nađe temelj za svoje rješenje. Dakle, želja za okupljanjem na organiziranim, trajnim i što je najvažnije korisnim osnovama, bila je konfrontirana sa željom za vlastitim samostalnim ekonomskim i političkim potezima. U tome treba tražiti korijene nastanka ovog dokumenta koji je bio od velikog značaja za daljnju suradnju socijalističkih država kao i za razvoj SEV-a. Međunarodna podjela rada nije ovdje prisutna samo kao važan ekonomski faktor, već i kao izrazito političko sredstvo koje će omogućiti učvršćenje suradnje i političko-ekonomske koherentnosti istočnoevropskih socijalističkih zemalja.

Savjetovanje je posebno istaklo značaj i važnost SEV-a u realizaciji postavljenih zadataka i založilo se za daljnje povećanje uloge, autoriteta i odgovornosti SEV-a. Isto tako je zaključeno da je potrebno i dalje težiti organizacionom usavršavanju organizacije, kako bi ona mogla da bude u stanju da riješi nove značajne zadatke.

Lipanjskim savjetovanjem predstavnika komunističkih i radničkih partija SEV je dobio mnogo na svom značaju, i brojni novi problemi, čije rješavanje je postalo neophodno, preneseni su na njega. U neku ruku to je bio dokaz da su države članice svjesne da SEV nije u toku svoga ranijeg postojanja bio ovlašten da rješava delikatna i komplicirana pitanja iz oblasti ekonomskih odnosa, ali s druge strane želja za njegovim organizaciono-pravnim jačanjem pokazala je da su države članice, bar na savjetovanju, bile složne u pogledu jačanja uloge ove međunarodne organizacije, koja bi trebalo da bude inicijator i tvorac novih oblika i metoda suradnje. Premda uz izvjesnu dozu rezerviranosti sve države članice izrazile su svoju spremnost da surađuju na bazi Statuta SEV-a i zaključaka savjetovanja, pa je to predstavljalo jedan od uspjeha SEV-a i onih rukovodilaca socijalističkih zemalja, koji su se već odavno zalagali za intenzivno jačanje međusobne saradnje socijalističkih država u okviru jedne međunarodne organizacije.

Posljednje 19. zasjedanje Savjeta za uzajamnu ekonomsku možda će označiti jednu potpuno novu etapu u daljnjem razvoju

organizacije. Sazvano u jednoj posebnoj političkoj klimi neriješenih i spornih pitanja odnosa socijalističkih država u širem opsegu, zasjedanje je trebalo da neposredno za sastanka članica Varšavskog sporazuma pronađe najbolje putove suradnje na ekonomskom polju. I ovoga puta tako se povela akcija za sinhronizirano djelovanje dviju organizacija socijalističkih država koje su ponovno trebale da svaka za sebe pridonese jačem povezivanju država članica i razmatranju novih mjera za učvršćenje međusobnih odnosa.

Osim diskusije o provođenju koordinacije privrednih planova razvoja zemalja članica centralno mjesto bilo je posvećeno daljnjem razvoju Savjeta i oblicima suradnje koji bi bili najprihvatljiviji za sve države članice. Ocijenivši pozitivno dosadašnja dostignuća Savjeta predstavnici zemalja članica SEV-a ukazali su i na nova rješenja, koja će ako se prihvate, vjerovatno samo povećati efikasnost djelovanja organizacije.

Svjetski proces internacionalizacije proizvodnje, koji je već odavno postao ekonomska nužnost, povezao je većinu država svijeta u jednu jedinstvenu cjelinu, a nacionalne privrede su postale sastavni dio jedne ogromne proizvodne mašinerije. Taj tok internacionalizacije proizvodnje i približavanja privreda čitavog niza zemalja danas je očita i objektivna pojava koja je karakteristična kako za kapitalističke zemlje, koje su već odavno krenule tim putem, tako i za mlade socijalističke države.

Međunarodna podjela rada i njene više forme specijalizacija i kooperacija proizvodnje postale su već danas ekonomski opravdane kategorije u privredama socijalističkih zemalja, a daljnjim razvojem njihove industrijske baze neophodno će doći do još veće potrebe za internacionalizacijom proizvodnih odnosa u socijalističkim zemljama.

Savjet za uzajamnu ekonomsku pomoć u tom je kretanju odnosno približavanju i usklađivanju privreda i interesa socijalističkih država članica počeo da igra sve značajniju ulogu i da svestrano pomaže i potiče međunarodnu podjelu rada u cilju povećanja efektivnosti proizvodnje i ubrzanog privrednog razvoja socijalističkih država. Planska organiziranost socijalističkih privreda, na način kako se ostvaruje u SEV-u predstavlja odraz ekonomske zakonitosti, a popratni politički zahtjevi i faktori također djeluju na njenu formalnu i materijalnu bazu.

Uz poštivanje specifičnih historijskih, ekonomskih i društvenih uslova svake pojedine države članice, uz provođenje suradnje na bazi uzajamne koristi i ravnopravnosti, međunarodna podjela rada u socijalističkim zemljama, odnosno u SEV-u kao centru za usklađivanje te suradnje, može da pruži značajne rezultate i da pomogne državama članicama u brzem realiziranju njihovog progressa.

II

PRAVNA STRUKTURA SEV-a

Pravne forme kao i organizaciono pravna struktura međunarodnih organizacija mogu najbolje da osvijetle složeni skup odnosa koji nastaju unutar organizacije i da pokažu mogućnosti i sredstva za ostvarenje predviđenih zadataka. Odnosi među članicama i načini njihova reguliranja, kao i položaj država u odnosu na međunarodnu organizaciju, predstavljaju odraz političkih koncepcija koje su dovele do stvaranja i održavanja suradnje u njenim okvirima, a uslovljeni su spletom različitih ekonomskih, političkih i društvenih faktora, koji svaki sa svoje strane diktiraju stvaranje određenih i karakterističnih pravnih formi.

Zato je poznavanje pravnih osnova na kojima djeluje međunarodna organizacija nužan predušlov za proučavanje svih ostalih njenih aspekata, s obzirom da su prava i dužnosti članica i organizacije, kao i mogućnosti za djelovanje međunarodnog tijela uvijek sadržana u temeljnim pravnim aktima.

Konkretno analiziranje pravnih odredbi, koje stoje ugrađene u osnovama Savjeta za uzajamnu ekonomsku pomoć daju mogućnost da se shvate politički i ekonomski zahtjevi i odnosi stvoreni u organizaciji kao i motivi koji su države članice rukovodili da ih pravno reguliraju.

Donošenjem Statuta na XII zasjedanju Savjeta u Sofiji 1959. godine zemlje članice Savjeta za uzajamnu ekonomsku pomoć dale su i konačan pravni oblik svojoj suradnji, a ujedno su osigurale i formalno-pravne mogućnosti za razvoj i učvršćenje svestrane uzajamne suradnje. U nizu mjera koje su imale za cilj jačanje Savjeta donošenje Statuta svakako je bila jedna od najvažnijih, koja je u mnogome pridonijela da se ova organizacija dovede u stanje da može punopravno djelovati u unaprijed određenom opsegu i ostvarivati složene ekonomske zadatke. Statut je također označio da je mukotrpan put stvaranja prve međunarodne organizacije socijalističkih zemalja pređen te da su postavljeni čvrsti temelji za njeno normalno funkcioniranje.

U političkoj i pravnoj literaturi na Zapadu pisalo se o tome da li je SEV zaista prava međunarodna organizacija i da li je Statut SEV-a izraz volje država članica. Nama se čini da u ovom pogledu sumnje ne može biti, naročito sada kad postoji osnov pravnog rada organizacije. A rezultati ostvareni u posljednje vrijeme s praktičnog stanovišta također samo potkrepljuju ovo mišljenje.

Analiza nekih osnovnih crta međunarodne organizacije može nam ovdje pomoći u određivanju pravne strane SEV-a, odnosno u rješavanju pitanja njegovog statusa. Ukoliko prihvatimo definiciju

prof. J. Andrassyja⁹ po kojoj je »Međunarodna organizacija zajednica više država, osnovana međunarodnim ugovorom koja ima vlastite organe, a služi postizanju zajedničkih određenih ciljeva« možemo razmotriti da li SEV zaista sva ta obilježja posjeduje.

Ova definicija postavlja kao osnovne i najvažnije elemente, koji određuju da li jedna međunarodna organizacija postoji ili ne, četiri bitna zahtjeva: 1. osnivanje mora biti izvršeno na osnovu ugovora, 2. osnivači međunarodne organizacije su države, 3. organizacija mora imati svoje vlastite organe i 4. funkcije organizacija su međunarodne.

1) Ako pođemo ovim redosljedom odmah na početku moramo istaknuti da je Statut SEV-a, koji je potpisan 14. XII 1959. godine od strane osam država učesnica XII zasjedanja Savjeta, međunarodni ugovor u pravnom smislu, a naknadna ratifikacija država članica, koja je uslijedila u propisanom roku, dala mu je konačnu pravnu snagu.

2) Sve države potpisnice ovog ugovora: Albanija, Bugarska, Čehoslovačka, Njemačka Demokratska Republika, Mađarska, Poljska, Rumunija i SSSR su države u međunarodno-pravnom smislu sposobne i ovlaštene da stupaju u međunarodno-pravne odnose i da sklapaju međunarodne ugovore. Ove države (osim Njemačke Demokratske Republike) su i punopravne članice Ujedinjenih naroda, što sve zajedno svjedoči o tome da imaju sve atribute državnosti.

3) Član V Statuta SEV-a navodi taksativno sve najvažnije organe Savjeta, a u članovima VI do IX pobrojena su i detaljna prava i dužnosti svakog od pojedinih organa.

4) I na kraju kao odgovor na posljednji četvrti zahtjev može se reći da Preambula Statuta, koja naročito ističe suradnju država članica i međunarodnu podjelu rada pored ostalih funkcija organizacije, ukazuje na to da su odredbe Statuta SEV-a dale odgovor i na to pitanje podvukavši nedvojbeno međunarodni karakter funkcija i djelovanja organizacije. Različite po svom sadržaju i značaju djelatnosti međunarodne organizacije provode se na polju međunarodne privrede, u njima učestvuje osam država punopravnih subjekata međunarodnog prava, a oblici suradnje koja se odvija na ovom velikom geografskom prostoru također potvrđuju internacionalistički karakter organizacije.

Sve to zajedno ide u prilog tvrdnji da je Savjet za uzajamnu ekonomsku pomoć međunarodna ekonomska organizacija, osnovana od strane osam država članica subjekata međunarodnog prava, koja posjeduje svoje vlastite Statutom predviđene organe, a osnovana je u cilju postizanja određenih ekonomskih ciljeva.

9) Andrassy J., Pravo međunarodnih organizacija (skripte), Zagreb 1963., str. 4.

Temeljni principi

Osnovna načela djelovanja SEV-a sadržana su u Preambuli Statuta, koja je odraz i izraz određenih značajnih političkih akata koji su proglašeni kao osnovni temelji suradnje socijalističkih država, pa su kao takvi ušli i u Preambulu Statuta SEV-a. Preambula Statuta u ovom slučaju nema samo deklaratorno značenje, već je ona integralni dio Statuta i smatra se obaveznim dijelom za sve države članice organizacije. Ovdje se zapravo radi o tome da odredbe navedene u Preambuli nemaju samo karakter prigodne izjave ili objašnjenja motiva koji su doveli do potpisivanja višestranih ugovora, nego slično kao i načela u uvodu Povelje Ujedinjenih naroda treba da posluže kao indikatori za pravilno razumijevanje svrhe postojanja i djelovanja organizacije, kao i principa na kojima se zasniva suradnja među državama članicama. Sličnu općenitu teoretsku mogućnost da Preambula bude sastavni dio Statuta međunarodne organizacije dopušta i prof. J. Andrassy¹⁰ koji piše: »... Svakako može uvod poslužiti za tumačenje samog dispozitiva, naročito kad se u uvodu ističe svrha ugovora ili upućuje na pravo, koje treba da supletorno vrijedi.«

Prema tome može se zaključiti da je Preambula Statuta SEV-a njegov sastavni dio i da se može uzeti kao kriterij za ocjenjivanje i tumačenje pravnog, a posebno političkog djelovanja organizacije.

Preambula najprije analizira privrednu suradnju socijalističkih zemalja, podvlači da ona pridonosi »najracionalnijem razvoju narodnih privreda, podizanju životnog standarda stanovništva kao i učvršćenju jedinstva i zbijenosti tih zemalja.«¹¹ Iz teksta proizlazi da je akcenat stavljen na suradnju socijalističkih zemalja, koja je korisna i za te zemlje kao i SEV shvaćen u smislu određene zajednice država s istim društveno-političkim uređenjem.

Države članice spremne su da i dalje razvijaju i jačaju forme i metode svoje suradnje bazirane na principima »konzekventne realizacije međunarodne socijalističke podjele rada u interesu izgradnje socijalizma i komunizma u svojim zemljama kao i u cilju osiguranja trajnog mira na čitavom svijetu.«¹² Ovdje se pak radi o realizaciji jednog čisto praktičnog zadatka — provođenju međunarodne podjele rada u okviru socijalističkih zemalja kao i o izvjesnoj političkoj razradi svrhe te suradnje, dok završni dio citata ima već sasvim deklaratorno značenje.

Pridajući posebno značenje postojanju Ujedinjenih naroda i njihovim mjerama za očuvanje mira i sigurnosti u svijetu, kao i u borbi za proširenje međunarodne suradnje, Preambula Statuta

10) J. Andrassy, *Međunarodno pravo*, Zagreb, 1958., Škol. knjiga, str. 178.

11) Statut Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej, *RWPG Materiały i dokumenty*, Warszawa, 1963., str. 191.

12) *Ibid.*

SEV-a navodi da su države članice uvjerenе da će njihova suradnja pridonijeti realizaciji ciljeva Ujedinjenih naroda, što znači da će se i suradnja država članica odvijati na principima, koji će biti u skladu s Poveljom Ujedinjenih naroda. Tu se nije samo mislilo na suradnju izraženu u članu 1. stav 3.¹³ Povelje Ujedinjenih naroda, nego je ona shvaćena mnogo šire i punije, pa se može prihvatiti stanovište što ga zastupa autor Pavel Kalensky¹⁴ da se suradnja u SEV-u ne odražava i ograničava samo u smislu tog stava, nego da se ona proteže na sve osnovne ciljeve Ujedinjenih naroda. Za to posebno govori i konkretna praksa odnosa država članica s Ujedinjenim narodima i mnogo puta opetovana uvjerenja o njihovoj želji, da aktivno pomognu suradnju u okviru organizacije UN.

Potvrđujući još jednom svoju spremnost za suradnjom sa svim državama svijeta socijalističke zemlje članice Savjeta izričito su stavile do znanja, da ne žele isključiti suradnju s drugim državama i da stvaranje organizacije evropskih socijalističkih država nikako ne znači i zatvaranje tih zemalja u neko zatvoreno i od svijeta izolirano međunarodno tijelo. Suradnja prema Preambuli Statuta SEV-a treba i dalje da se razvija na principima »ravnopravnosti, uzajamne koristi i nemiješanja u unutrašnje stvari«. To su u stvari i osnovni principi međunarodnog prava, pa je na taj način još jednom došlo do usaglašavanja političkih i pravnih ciljeva odnosno odražavanja onih prvih u odgovarajućoj pravnoj formi.

I na kraju uz konstataciju da države potpisnice priznaju sve veću ulogu, koju ima Savjet za uzajamnu ekonomsku pomoć u organiziranju međusobne privredne suradnje, države članice organizacije su se složile da prihvate Statut SEV-a.

Član I Statuta nadovezuje se na Preambulu i u njemu se izražavaju osnovni ciljevi i principi djelovanja organizacije. Najvažniji cilj SEV-a je »povezivanje i koordiniranje napora zemalja članica u planskom razvoju narodnih privreda, ubrzanje tempa privrednog i tehničkog napretka, podizanja industrijskog nivoa zemalja s manje razvijenom industrijom, stalno povećanje produktivnosti rada i neprekidno blagostanje naroda zemalja učlanjenih u SEV-u.« Iako se u ovom članu ne spominje međunarodna podjela rada, vidljivo je da svi ovi elementi dovode nužno do nje, a ponovno isticanje interesa svih država članica navodi i na određene političke momente koji su ranije istaknuti.

Stav 2. istog člana određuje takstativno principe na kojima treba da socijalističke zemlje članice organizacije provode svoju suradnju u cilju ostvarivanja već spomenutih ciljeva.

13) »Ostvarivanje međunarodne suradnje pri rješavanju međunarodnih problema gospodarske, socijalne, kulturne ili humanitarne prirode i pri razvijanju i poticanju poštovanja prava čovjeka i osnovnih sloboda za sve bez razlike rase, spola, jezika i vjere«. (Povelja UN, Zagreb, 1964., Narodne novine, str. 29.)

14) Pavel Kalensky, Radavzajemne gospodarske pomoći ve svetle mezinardniho prava, Nakladatelství čehoslovenske akademie ved, Praha, 1962., str. 23.

Osnovni princip SEV-a je: suverena jednakost svih njegovih članova i Statut upravo taj princip navodi na prvom mjestu odvojeno od ostalih, pa izgleda da je bila namjera država članica da specijalno naglase suverenu jednakost i stvore od nje temeljno načelo na kome će počivati suradnja država u SEV-u. Isti princip susreće se često i u aktima drugih međunarodnih organizacija pa na prvi pogled izgleda da tu ne postoje neke bitne razlike, jer daljnje odredbe ugovora reguliraju i konkretne forme suradnje. Međutim, princip suverene jednakosti ima u članu I stav 2. Statuta SEV-a šire značenje i on nije samo formalnog karaktera. Daljnji tekst Statuta potvrđuje da je ovaj osnovni princip na kome treba da se odvijaju odnosi država članica SEV-a poštovan u nizu značajnih i sasvim konkretnih odredbi.

Princip suverene jednakosti znači da se sve odluke organa SEV-a mogu donijeti jednoglasno (Član IV), tj. samo ukoliko se s tim slažu sve zainteresirane države (Član IV, stav 3). Pojam zainteresirane države treba shvatiti u smislu izražavanja želje države članice da je spremna pristupiti provođenju konkretnih mjera. Ukoliko takva namjera ne postoji država, koja nije spremna da sudjeluje u poduzimanju određenih mjera ili prihvaćanju nekih konkretnih rješenja, nije dužna da učestvuje u donošenju odluke. Pri tome je svaka država potpuno slobodna da sasvim samostalno odredi što je njen vlastiti interes i da na osnovu toga formulira svoj stav u određenim organima SEV-a. U takvim slučajevima donesena rješenja zainteresiranih država, državu koja se proglasila nezainteresiranom ne obavezuju, ali tokom vremena ta ista nezainteresirana država ima sve mogućnosti da prihvati donesena rješenja u vidu preporuka ili odluke, i da punopravno učestvuje na njihovoj realizaciji bez ikakvih posljedica i s istim pravima kao i sve zainteresirane države (Član IV, stav 3).

Princip jednoglasnosti daljnji je bitan izraz suverene jednakosti svih država članica i on se ne susreće na primjer kod nekih drugih međunarodnih organizacija, gdje se često prilikom donošenja odluka primjenjuje metoda takozvanih ponderiranih glasova, tj. države učlanjene u organizaciji nisu jednako zastupljene niti raspolažu jednakim brojem glasova u fazi donošenja odluke. Izrazit primjer ovakve očito neravnopravne suradnje pružaju zapadnoevropske ekonomske organizacije, koje za razliku od SEV-a ne primjenjuju princip da svaka država raspolaže jednim, odnosno istim brojem glasova već tu postoji sistem različitog broja glasova u pojedinim organima. Tako na primjer u Skupštini Evropske ekonomske zajednice, koja se sastoji od 142 predstavnika nacionalnih parlamenata zemalja članica, ekonomski najjače zemlje: Zapadna Njemačka, Francuska i Italija imaju po 36 predstavnika, Belgija i

Holandija 14, a Luxemburg samo 6.¹⁵ U Savjetu Evropske ekonomske zajednice situacija je slična i glasovi su po istom ključu podijeljeni u relaciji 4 — 2 — 1. U praksi to dovodi do toga da snažne industrijske države koje raspolažu daleko većim brojem glasova mogu nametati rješenja kakva žele, a posebno u situaciji kad su interesi »velike trojice« identični. Osim toga u EEZ dolazi do izražaja i princip supranacionalnosti organizacije koja može da ponekad djeluje mimo vlada pojedinih zemalja članica. Za zapadnoevropske međunarodne organizacije, a naročito Evropsku ekonomsku zajednicu, može se zbog toga reći da one predstavljaju izrazito snažne integracione instrumente koji imaju za cilj stvaranje situacije u kojoj će doći do potpunog sjedinjenja nacionalnih interesa i nacionalnih ekonomika pojedinih država. SEV sa svoje strane na sadašnjoj etapi razvoja ima sasvim drugi cilj daleko skromniji po obimu, pa su i sredstva za ostvarenje ovog zadatka — planske koordinacije razvoja nacionalnih privreda mnogo slabija. Zato je i od važnosti odredba o suverenoj jednakosti svih država članica, koja se jasno odražava u načinu donošenja odluka i činjenici da u svim organima i tijelima Savjeta za uzajamnu ekonomsku pomoć, bez obzira na svoju ekonomsku snagu ili finansijske doprinose države članice raspolažu s jednakim brojem predstavnika odnosno da svaka država prilikom glasanja raspolaže samo s jednim glasom.

Osim ovog fundamentalnog principa član IV navodi i četiri daljnja: 1. princip ravnopravnosti, 2. poštivanje suvereniteta i nacionalnih interesa, 3. uzajamne koristi i 4. bratske pomoći. Zajedno s principom suverene jednakosti, sve to treba da budu glavni temelji na kojima će se zasnivati i ostvarivati široko postavljena suradnja socijalističkih zemalja. Ova četiri posljednja načela mogu se u stvari smatrati i sastavnim dijelom onog glavnog principa suverene jednakosti, ali se ipak važno zadržati i na ovim na neki način dopunskim načelima Statuta SEV-a.

U pravnoj literaturi socijalističkih zemalja posebno se ukazuje na neke od ovih principa, koji bi prema mišljenju autora, trebalo da budu odraz kvalitetno novih odnosa na kojima je postavljena suradnja u prvoj međunarodnoj socijalističkoj ekonomskoj organizaciji. Osim dva prva principa ravnopravnosti i poštivanja suverenih i nacionalnih interesa vrijedno se osvrnuti na dva svakako nova principa: princip uzajamne koristi i princip bratske pomoći, koji se kao određena međunarodno-pravna načela ne susreću u sličnim međunarodnim ugovorima ni u statutima međunarodnih organizacija.

Princip uzajamne koristi karakterističan je prije svega za međunarodne ekonomske odnose, ali on može isto tako da ima svoje značajne posljedice na političkom planu, ukoliko se odnosi odvi-

15) *International Regional Organizations — Constitutional Foundations* New York, 1962., Praeger, str. 76, 123.

jaju eventualno na principu jednostrane koristi, pa je unošenje ovog principa u Statut SEV-a moglo da najavi želju za određivanjem načela korisnosti u »ekvivalentnom karakteru«,¹⁶ koji se najočitije ogleda u robnoj razmjeni, ili je to bila i jedna izrazito politička smjernica za razvoj ekonomskih odnosa na bazi ujednačenih i izbalansiranih kriterija vrijednosti razmjene.

Sovjetski autor I. G. Tunkin¹⁷ ističe pri tome, da princip uzajamne koristi ponekad može da bude postavljen i tako, da jači ekonomski partner u odnosu na slabije razvijenog s čisto komercijalne tačke gledišta može i da gubi, ali da to zapravo u jednom cjelovitijem kontekstu znači samo to da ovaj ekonomski snažniji partner pomaže slabijeg, a vrijednost ostaje i dalje ista u široko shvaćenoj zajednici socijalističkih država. To bi značilo da na taj način dolazi naprosto do neke vrste »prelijevanja« iz jedne zemlje u drugu, bez bilo kakvih sukoba i nesporazuma, jer određena sredstva ili dobra uvijek ostaju u okvirima regiona socijalističkih zemalja članica SEV-a, bez obzira na promjenu njihovog fizičkog položaja i prelaska državnih granica zemalja.

Kako uz ovu tezu nisu navedeni nikakvi konkretni primjeri, a i na osnovu izvjesnih tekućih diskusija koje se vode u zemljama članicama Savjeta, smatramo da je ovo mišljenje više plod idealističkog razmatranja, nego realne prakse odnosa na ekonomskom polju koje ima svoje tačno utvrđene zakone i principe.

Drugi princip: bratska uzajamna pomoć, kako to podvlače socijalistički autori, također treba da predstavlja izraz novog tipa odnosa među državama istog društveno-ekonomskog uređenja koje svoje ekonomske odnose zasnivaju na načelima »proleterskog internacionalizma«.¹⁸

Ovaj princip u stvari trebalo bi da znači, da je na bazi proleterskog internacionalizma tj. na osnovu zajedničke ideologije i istovetnih ciljeva svaka socijalistička zemlja članica SEV-a dužna da pruži pomoć drugoj državi, ili u situaciji kad joj je pomoć potrebna da se obrati drugim članicama organizacije.¹⁹ Navodi se da je princip bratske međusobne pomoći izraz međunarodno pravnih načela proleterskog internacionalizma. Neki sovjetski pisci²⁰ stoje dalje na stanovištu, da je čak i proleterski internacionalizam međunarodnog pravnog karaktera, iako i oni dopuštaju mogućnost

16) Lucjan Ciamaga, Henryk de Fiumel, *Struktura i formy pravne op. cit.* str. 235.

17) I. G. Tunkin, *Novyj tip meždunarodnyh otnošenij i meždunarodnoje pravo, Sovjetskoje gosudarstvo i pravo, 1959., nr. 1, str. 92.*

18) Lucjan Ciamaga, Henryk de Fiumel, *Struktura i formy op. cit., str. 239.*

19) E. T. Usenko ovako karakterizira princip socijalističke uzajamne pomoći: »On daje juridičko pravo svakoj socijalističkoj zemlji na primanje pomoći od drugih socijalističkih država i označava juridičku obavezu ukazivanja pomoći drugim socijalističkim državama.« Usenko T. E. *Osnovnye meždunarodnopravovye principy sotrudničestva socijalističeskih stran, Sovjetskoje gosudarstvo i pravo, 1961., br. 3, str. 27.*

20) E. T. Usenko, *Ibid.* str. 16

I. G. Tunkin, *Novyj tip meždunarodnyh otnošenij, str. 85.*

da je princip uzajamne bratske pomoći element, odnosno samo međunarodno pravno izražena manifestacija proleterskog internacionalizma.

Polazeći od ideologije kao baze za uređenje odnosa među socijalističkim državama Lucjan Ciamaga i Henryk de Fiumel dolaze do zaključka da upravo ona stvara »klimu« za formiranje odnosa novoga tipa u kojima princip bratske uzajamne pomoći igra veoma važnu ulogu.

U literaturi socijalističkih zemalja kao konkretni primjeri provođenja bratske pomoći spominje se pomoć koju su SSSR i druge socijalističke zemlje pružile nakon rata Narodnoj Demokratskoj Republici Koreji i Vijetnamskoj Demokratskoj Republici, kao i pomoć koju su te države pružile Narodnoj Republici Mađarskoj nakon događaja u oktobru 1956. godine. Sovjetski krediti s vrlo niskim kamatnim stopama (od 1% do 2%) također se ovdje svrstavaju. Predaja naučno-tehničke dokumentacije, koja se inače odvija veoma uspješno u okviru SEV-a, jer nije bazirana na reciprocitetu, mogla bi se također ovdje navesti kao jedan od oblika konkretnog stvaranja ekonomskih odnosa na temelju principa bratske uzajamne pomoći.

Premda se o ovim koncepcijama može diskutirati ipak stoji činjenica da su oba načela dobila svoje vidno mjesto u Statutu i da su po tome sudeći države potpisnice bile složne da svoju suradnju baziraju na tim načelima, što upućuje na to da su i predviđene konkretne mogućnosti za realizaciju ovih načela u praksi kao i za njihovo postojanje. Ispitivanje stvarnih odnosa među državama članicama SEV-a moglo bi ovo pitanje bolje osvijetliti i pokazati da li se zaista radi o novim načelima, koja bi trebalo da budu međunarodno pravni izraz suradnje ravnopravnih socijalističkih zemalja.

U svakom slučaju neosporno je da je Preambuli Statuta SEV-a kao i u članu I Statut donio neke nove značajne odredbe, koje će svakako poslužiti kao temelj za stvaranje novih ekonomskih odnosa između socijalističkih država i s vremenom će možda sve one zajedno naći svoj daleko puniji i realniji odraz u kompleksu uzajamnih odnosa, ili će se možda postepeno i ove odnosi početi odvijati sasvim na bazi Statutom predviđenih načela.

Članstvo u SEV-u

Statut SEV-a je striktno regulirao pitanje članstva u organizaciji. Postoje dvije vrste članova: države osnivači i države koje bi kasnije pristupile u članstvo organizacije. Prvu grupu sačinjavaju države koje su potpisale Statut SEV-a 1959. godine u Sofiji. Međutim, ovdje nam se čini da bi, bez obzira na činjenicu što je Statut SEV-a temeljni dokument organizacije, kao države osnivače Savje-

ta za uzajamnu ekonomsku pomoć trebalo da spomenemo one zemlje koje su u januaru 1949. godine potpisale saopćenje o stvaranju SEV-a. Prema tome iskonski članovi SEV-a su: Bugarska, Čehoslovačka, Mađarska, Poljska, Rumunija i SSSR. Albanija i Njemačka Demokratska Republika pristupile su nešto kasnije i s obzirom da nisu potpisnice originalnog prvog dokumenta o stvaranju SEV-a u formalno-pravnom smislu, ne mogu se smatrati za države osnivače. Uopće izgleda da je ova podjela na države osnivače i one države koje su kasnije postale članicama napravljene čisto iz formalnih razloga, jer nikakve razlike u pravima i dužnostima između država koje su kasnije pristupile, ili mogu da pristupe, nisu Statutom SEV-a predviđene.

Kao članovi Savjeta za uzajamnu ekonomsku pomoć mogu biti primljene druge države, koje priznaju ciljeve i pravila organizacije, a izrazile su želju da budu primljene u organizaciju. O prijemu odlučuje Zasedanje Savjeta na osnovu prijedloga zemlje koja želi stupiti u SEV. Princip dobrovoljnosti pristupa akceptiranjem ugovora prihvaćen je u SEV-u u cjelini, kako u pogledu prijema novih članova, tako i u pogledu istupa iz organizacije za koji se predviđa samo potreba obavještanja depozitara Statuta (SSSR). U roku od 6 mjeseci depozitar je dužan da o istupu obavijesti sve države članice.

U praksi je već došlo do primanja novog člana u SEV na osnovu Statuta. Bio je to prijem Narodne Republike Mongolije u SEV na XVI zasjedanju Savjeta 1962. godine u Varšavi, koji je kao svoju daljnju posljedicu imao i promjenu člana II stav 2. Statuta SEV-a u kome je stajalo da članom SEV-a u kome je stajalo da članom SEV-a mogu postati i druge zemlje Evrope. Nakon prijema NR Mongolije ovo čisto geografsko ograničenje evropskog karaktera država članica je brisano, pa je tako sada i sa strane Statuta SEV-a otvoren put ulasku neevropskih država u Savjet za uzajamnu ekonomsku pomoć.

Slučaj istupa iz organizacije koji bi se odvijao po proceduri predviđenoj Statutom nije se još zbio, iako je Albanija još od XV zasjedanja Savjeta prestala da učestvuje u radu SEV-a i da plaća svoj doprinos, pa se može smatrati sasvim opravdano da bez obzira na neredovan put istupa ona više nije član SEV-a, što potvrđuje i izjava generalnog sekretara Savjeta za uzajamnu ekonomsku pomoć N. V. Faddjeva.²¹

U skladu s Odredbama Statuta SEV je organizacija sasvim otvorenog tipa, što znači da svaka evropska zemlja može postati članica Savjeta. S obzirom da je prijemom NR Mongolije došlo do praktične izmjene ove odredbe revizijom²² je Statut izmijenjen, pa se danas u njemu više ne nalazi odredba o tome da je Savjet

21) Politika, Beograd, 25. XII 1962.

22) Revizije Statuta SEV-a, izvršene su na XVI i XVII zasjedanju Savjeta 1962. godine.

»Međunarodna ekonomska organizacija evropskih zemalja«. Na osnovu toga postoji mogućnost da svaka zemlja, bez obzira na svoj geografski položaj može postati članicom SEV-a.

Ali upravo s tim u vezi nameće se jedno važno pitanje, tj. može li baš svaka država postati članica SEV-a, ili se ipak radi samo o socijalističkim državama, kao što je to dosadašnja praksa nedvojbeno potvrdila. S obzirom na političke momente i odnose u fazi postojanja kapitalističkih i socijalističkih država čini nam se vrlo malo, pa skoro čak i nevjerovatno, da bi jedna kapitalistička država mogla postati članicom SEV-a. Jer ovdje se ne radi samo o određenim formama zajedničke suradnje nego i o potrebi postojanja istih ciljeva i zajedničkih interesa. Neki od osnovnih principa SEV-a mogu se shvatiti jedino u kontekstu odnosa država s tim društveno-političkim uređenjem i istovetnim ciljem, a načelo »uzajamne bratske pomoći« svakako da je nezamislivo i praktički nespojivo s postojanjem i odnosima socijalističkih i kapitalističkih država. Radi toga nam se čini da nije u pravu bugarski internacionalista Genovski, koji zastupa tezu da je SEV u početku bio evropska međunarodna organizacija otvorenog tipa u koju je mogla stupiti svaka država, a tek kasnije da je djelovanjem i pod utjecajem nesređenih odnosa između socijalističkih i kapitalističkih država postala isključivi organ socijalističkih zemalja. Mislimo, da su ne samo vanjski politički faktori, nego i suštinski oblici konkretne suradnje socijalističkih država, udarili svoje posebno obilježje radu Savjeta i nametnuli organizaciji specifične metode rada davši joj tako današnji karakter međunarodne ekonomske organizacije zemalja s istim socijalističkim društveno-ekonomskim uređenjem.

Osim redovnog članstva Statut pruža mogućnost učestvovanja u radu organa SEV-a državama nečlanicama (Član X Statuta). Na osnovu dosadašnje prakse izgleda da se Statut pridruženog člana u SEV-u ne može ostvariti i da su NR Mongolija, Narodna Demokratska Republika Koreja, Demokratska Republika Vijetnam i Narodna Republika Kina učestvovala u radu Savjeta u svojstvu promatrača. Slično je bilo i s Jugoslavijom 1956. i 1957. godine, iako je naš tadašnji status bio zasnovan jedino na sporazumu i nije za svoju pravnu podlogu imao nikakve statutarne odredbe, jer je Statut SEV-a donesen tek 1959. godine.

Kako je član X vrlo neodređeno formuliran nije formalno-pravno jasan status država, koje kao nečlanice učestvuju u radu SEV-a. Da li se tu radi o statusu promatrača, ili je u pravu poljski autor Morawiecki,²³ koji smatra da je na osnovu člana X predviđena mogućnost sprovođenja »ograničene suradnje u okviru SEV-a.« Možda je ovo mišljenje i ispravno, jer postoje indicije da je rad dosadašnjih promatrača u SEV-u bio ipak prilično široko koncipiran u odnosu na klasičan status promatrača u međunarodnim or-

23) Morawiecki, Organizacje międzynarodowe, Warszawa, 1961., str. 395.

ganizacijama, ali nedovoljno poznavanje odnosa promatrač — SEV kao i nedostatak detaljnih informacija onemogućavaju da se zauzme jedan konačan stav.

S političkog aspekta sigurno je da je ovaj član koji može poslužiti kao veza između države nečlanice i SEV-a namjerno postavljen donekle neodređeno i njime se nije željelo prejudicirati bilo kakva buduća rješenja. Težište je izgleda na završnom dijelu člana X u kome se kaže da »Uslove na kojima zemlje nečlanice učestvuju u radu organa SEV-a određuje Savjet u sporazumu s odgovarajućim državama«. Znači, sporazum sklopljen između organizacije i pojedine države nečlanice mjerodavan je za prosuđivanje sadržajnih i formalnih veza s organizacijom i tek na osnovu njega može se prosuditi pitanje statusa u SEV-u.

Prava i dužnosti članica SEV-a nisu predviđena u tradicionalnom smislu, kao što je to običaj kod sličnih međunarodnih ugovora, ali se član II stav 4. može smatrati indikatorom propisanih dužnosti. Tu se prije svega navodi da su države sporazumne da realiziraju preporuke koje su prihvaćene od strane organa Savjeta; države treba da dalje pružaju pomoć Savjetu i njegovim funkcionerima u obavljanju njihovih funkcija predviđenih Statutom; države članice treba da Savjetu dostavljaju materijale i informacije neophodne za realizaciju konkretnih zadataka i, na kraju, članice su dužne da informiraju Savjet o toku izvršenja preporuka SEV-a koje su prihvatile.

Funkcije i organi SEV-a

Funkcije i ovlaštenja SEV-a navedeni su u članu III koji se nadovezuje na ciljeve i principe istaknute u članu I Statuta. Savjet organizira svestranu privrednu i naučno-tehničku suradnju, u usavršavanju međunarodne podjele rada putem koordinacije planova, specijalizacije i kooperacije proizvodnje, poduzimlje sredstva u cilju izvršavanja određenih privrednih i naučno-tehničkim problema, surađuje s državama članicama pri realizaciji zajedničkih pothvata u razvoju industrije i poljoprivrede, transporta, korištenja investicija u zajedničke svrhe, razvoju vanjsko-trgovinske razmjene i naučno-tehničkih i proizvodnih iskustava. Osim toga na kraju se omogućava SEV-u da poduzima i »druge mjere koje bi bile neophodne za postizanje određenih ciljeva.«

Kao što se iz ovoga vidi, funkcije Savjeta ni u kojem slučaju nisu male i one se protežu na sva najvažnija područja privrednog života u kojima SEV putem svojih određenih i specijaliziranih tijela može da djeluje i da ostvaruje ove zadatke. Zbog toga može se tvrditi da Savjet u odnosu na postavljene funkcije nastupa kao organizator suradnje i pokretač aktivnosti država članica uz isto-

vremeno nošenje drugih djelatnosti, koje su države već preuzele, ali se Savjet ipak pojavljuje u vidu nekog svojevrsnog »savjetnika i kooperanta«.²⁴

Organizaciona struktura SEV-a, kao i čitav normalan rad organizacije, vezani su uz Statut od 1959. godine bez obzira na to što je deset godina organizacija postojala i djelomično radila bez svog najvažnijeg propisa. Statut navodi glavne organe Savjeta u članu V i to su: Zasjedanje Savjeta, Izvršni komitet, Stalne komisije i Sekretarijat.

a) Zasjedanje Savjeta najviši je organ SEV-a, koji je ovlašten da raspravlja o svim pitanjima suradnje država članica. Sastoji se od delegacija svih država, koje imaju svaka po jedan glas. Na redovno zasjedanje Savjet se sastaje dva puta u toku godine, a postoji i mogućnost sazivanja izvanrednih zasjedanja. Zasjedanju Savjeta podnosi se izvještaj o radu organa Savjeta i ono je ovlašteno da stvara nove organe. Izmjene Statuta izvršene 1962. godine donekle su izmijenile ulogu Zasjedanja Savjeta i ono je sada oslobođeno razmatranja nekih konkretnih pitanja, te je postavljeno više kao organ koji daje opće smjernice za razvoj suradnje i odnosa unutar organizacije.

S obzirom da su savjetovanja predstavnika radničkih i komunističkih partija zemalja članica SEV-a također veoma detaljno razmatrala niz problema vezanih uz suradnju socijalističkih država članica SEV-a, a da je jedan dio ovlaštenja prenesen na Izvršni komitet, može se tvrditi da je Zasjedanje Savjeta izgubilo na svojoj nekadašnjoj važnosti te ono danas ostaje više kao neka vrsta reprezentativnog sastanka predstavnika svih socijalističkih država članica.

U dosadašnjih petnaest godina rada Savjeta za uzajamnu ekonomsku pomoć održano je osamnaest zasjedanja Savjeta, koja su na svom dnevnom redu imala značajna i važna pitanja vezana uz učvršćenje organizacije kao i mogućnosti za daljnje produbljenje suradnje država članica. Teme o kojima se diskutiralo na zasjedanjima Savjeta predstavljale su uvijek odraz političkih i pravnih aspekata razvoja suradnje socijalističkih zemalja i djelovanja Savjeta za uzajamnu ekonomsku pomoć kao međunarodne organizacije socijalističkih država.

(Na narednom listu slijedi pregled zasjedanja Savjeta od 1949. do 1963.)

24) To zastupa i B. Babović, Pravnj aspekti suradnje u SEV-u, Međunarodni problemi 1964., br. 2, str. 65.

ZASJEDANJA SEVA-a OD 1949 DO 1963. GODINE²⁵

D A T U M	M J E S T O	U C E S N I C I		G L A V N E T E M E
		Članovi	Promatrači	
1. 26, 27. 4. 1949.	Moskva	6 ^a	—	Stvaranje sekretarijata organizacije
2. 25—27. 8. 1949.	Sofija	7 ^b	—	Razmjena informacija i bilateralna suradnja
3. 24. 11. 1950.	Moskva	8 ^c	—	Problemi vanjske trgovine
4. 25—27. 3. 1954.	Moskva	8	—	Početni koraci na stvaranju koordinacije planova
5. 25. 5. 1954.	Moskva	8	—	Koordinacija planova
6. 7—11. 12. 1956.	Budimpešta	8	—	Koordinacija planova
7. 18—25. 5. 1956.	Berlin	8	2 ^d	Koordinacija planova i početak specijalizacije
8. 18—22. 6. 1957.	Varšava	8	3 ^e	Koordinacija planova i multilateralni kliring
9. 20—23. 6. 1958.	Bukurešt	8	4 ^f	Pitanja vezana uz korištenje sirovine
10. 11—13. 12. 1958.	Prag	8	4	Koordinacija planova kemijske industrije
11. 13—16. 5. 1959.	Tirana	8	4	Koordinacija nacional. plan. za 1961—1965. g.
12. 10—14. 12. 1959.	Sofija	8	4	Donošenje Statuta i koordin. planova
13. 26—30. 7. 1960.	Budimpešta	8	4	Koordinacija 20-godišnjeg plana i kooperacija u poljoprivredi
14. 28. 2. do 3. 3. 1961.	Berlin	8	4	Specijalizacija: Kooperacija u transportu; Norme i standardi
15. 12—15. 12. 1961.	Varšava	7 ^g	1 ^h	Specijalizacija u kemijskoj industriji i brodogradnji
16. 6—7. 6. 1962.	Moskva	8 ⁱ	—	Stvaranje Izvršnog komiteta i objavljivanje »Osnovnih principa međunarodne socijalističke podjele rada«
17. 14—20. 12. 1962.	Bukurešt	8	—	Višestrano plaćanje i stvaranje međunarodne banke
18. 24—26. 7. 1963.	Moskva	8	—	Koordinacija planova za 1966—1970. g.
19. 28. I — 2. 2. 1965.	Prag	8+1 ^j	2 ^k	Provođenje koordinacije planova

25) Andrezej Korbonski, Comecon, International Conciliation No 549, septembar 1964., str. 16—17.

(Objašnjenja uz tabelu s prethodne stranice)

- ^a Bugarska, Čehoslovačka, Mađarska, Poljska, Rumunija i Sovjetski Savez
- ^b Albanija je pristupila u aprilu 1949.
- ^c Njemačka Demokratska Republika postala je članica Savjeta u septembru 1950. godine
- ^d Kina i Jugoslavija prisustvovala su kao promatrači.
- ^e Sjeverna Koreja prisustvovala kao promatrač.
- ^f Sjeverni Vijetnam i NR Mongolija prisustvovali su kao promatrači; Jugoslavija više nije učestvovala.
- ^g Albanija nije učestvovala.
- ^h Kina, Sjeverna Koreja i Sjeverni Vijetnam prestale su učestvovati.
- ⁱ Mongolija je pristupila kao punopravan član.
- ^j Jugoslavija je učestvovala na bazi moskovskog sporazuma sklopljenog između SFRJ i SEV-a.
- ^k Sjeverna Koreja i Kuba učestvovali kao promatrači.

b) Izvršni komitet stvoren je nakon savjetovanja predstavnika radničkih i komunističkih partija zemalja članica SEV-a u lipnju 1962. godine i on je zamijenio raniji organ Savjeta — Savjetovanje predstavnika zemalja članica SEV-a. Izvršni komitet danas je najvažniji egzekutivni organ Savjeta i premda je Savjetovanje predstavnika zemalja članica SEV-a također bilo izvršni organ koji je radio u fazi između dva Zasedanja, ipak je ranije postojeće tijelo bilo prilično ograničeno u svojim ovlaštenjima.

Izvršni komitet SEV-a sačinjavaju danas potpredsjednici vlada koji su u svojim zemljama zaduženi za pitanje suradnje s inozemstvom, dok su to prije u Savjetovanju predstavnika zemalja članica SEV-a bili potpredsjednici vlada ili potpredsjednici planskih komisija. Izvršni komitet sastaje se jedanput u dva mjeseca, a ima i svoj specijalni biro koji se bavi najvažnijim pitanjem rada čitave organizacije — koordinacijom planova privrednog razvoja. U birou, čije je značenje danas još uvijek teško ocijeniti, ali koji bi jednog dana mogao da bude vrlo važna poluga Savjeta, svaku državu zastupa zamjenik predsjednika organa državnog planiranja i već to ukazuje na njegov značaj i potencijalne mogućnosti daljnjeg razvoja u skladu s ostvarenjem najvažnijeg zadatka SEV-a.

Izvršni komitet rukovodi radom organizacije, kontrolira izvršenje preuzetih planskih obaveza, pojavljuje se kao glavni koordinator planova privrednog razvoja, daje smjernice za proširenje i učvršćenje oblika međunarodne podjele rada, specijalizacije i kooperacije proizvodnje, a poduzima i određene mjere na osnovu prijedloga pojedinih država članica. Briga za pronalaženje novih odgovarajućih formi suradnje i za cjelokupno normalno funkcioniranje SEV-a povjeren je također Izvršnom komitetu, koji osim ovih zadataka nadzire rad svih stalnih komisija i sekretarijata Savjeta.

Neka ključna organizaciona pitanja (izbor personala, budžet, potvrda svog i pravilnika drugih organa SEV-a itd.) spadaju u okvire nadležnosti Izvršnog komiteta. Sve to naravno omogućava da Izvršni komitet djeluje kao operativno tijelo sa širokim pravima i dužnostima, koje se u dugom periodu između dva zasjedanja Savjeta brine i konkretno radi na organizaciji suradnje država članica u smislu odredbi postojećeg Statuta SEV-a.

Prilikom formiranja Izvršnog komiteta SEV-a, koji je znatno dobio na svojim pravima i ovlaštenjima u poređenju s ranijim nedovoljno jasno definiranim Savjetovanjem predstavnika zemalja članica SEV-a, mnogo se diskutiralo o tome da li će to označiti početak nastajanja supranacionalnog organa u SEV-u koji bi mogao da donosi rješenja bez čekanja na ratifikaciju od strane država članica. Međutim, konkretno djelovanje Izvršnog komiteta ubrzo je pokazalo da se ne radi ni o kakvom stvaranju naddržavnog tijela, već da se jačanjem suradnje država članica, kao i zbog potrebe stalnog rješavanja složenih pitanja koje ta suradnja sa sobom nosi, nametnulo kao nužno stvaranje jednog izvršnog tijela, koje će biti permanentno u stanju da radi na usklađivanju svih tih pitanja.

c) Stalne komisije SEV-a veoma su važan organ i služe kao kanalizatori suradnje u određenim specijaliziranim područjima. Broj komisija u stalnom je porastu, a može se očekivati da će proširenjem oblika i područja suradnje dolaziti i do stvaranja novih sve više specijaliziranih komisija.

U toku 1956. godine postojalo je šest stalnih komisija, 1959. godine njihov se broj popeo na trinaest, a 1964. godine u okviru SEV-a djelovala je već dvadeset i jedna stalna komisija.

STALNE KOMISIJE SEV-a²⁶

Stalna komisija	Sjedište	Vrijeme stvaranja
1. Za vanjsku trgovinu	Moskva	travanj 1956.
2. Za elektroenergiju	Moskva	svibanj 1956.
3. Za mašinogradnju	Prag	rujan 1956.
4. Za poljoprivredu	Sofija	rujan 1956.
5. Za obojenu metalurgiju	Budimpešta	rujan 1956.
6. Za industriju nafte i plina	Bukurešt	listopad 1956.
7. Za kemijsku industriju	Berlin	listopad 1956.
8. Za crnu metalurgiju	Moskva	listopad 1956.
9. Za industriju ugljena	Varšava	siječanj 1957.
10. Za ekonomska pitanja	Moskva	lipanj 1958.
11. Za transport	Varšava	listopad 1958.
12. Za građevinarstvo	Berlin	rujan 1958.

26) N. V. Faddeev, Sovjet ekonomičeskoj vzajimopomošči »Economika«, Moskva, 1964., str. 45, 46.

13. Za iskorištavanje atomske energije u mirnodopske svrhe	Moskva	srpanj 1960.
14. Za koordinaciju naučnih i tehničkih istraživanja	Moskva	srpanj 1962.
15. Za standardizaciju	Berlin	lipanj 1962.
16. Za statistiku	Moskva	lipanj 1962.
17. Za valutno finansijska pitanja	Moskva	prosinač 1962.
18. Za geologiju	Ulan Bator	srpanj 1963.
19. Za elektrotehniku i elektronsku industriju	Budimpešta	srpanj 1963.
20. Za prehrambenu industriju	Sofija	srpanj 1963.
21. Za laku industriju	Prag	srpanj 1963.

Svaka stalna komisija SEV-a ima svoj pravilnik, u čijem okviru samostalno radi na ostvarenju određenih zadataka. Komisije mogu da donose preporuke i odluke, a osim toga pripremaju, što je veoma čest slučaj, određene stručne materijale i dokumentaciju, koja se šalje na razmatranje višim organima najčešće Izvršnom komitetu SEV-a. Na kraju svake godine stalne komisije podnose izvještaj o svom radu Izvršnom komitetu SEV-a. Zasedanja stalnih komisija SEV-a treba da se održavaju dva puta godišnje u mjestu njihovog sjedišta. Sjedište svake komisije određeno je pravilnikom, a šef delegacije zemlje, u kojoj se nalazi sjedište stalne komisije, ujedno je i njen predsjednik. Svaka komisija ima svoj sekretarijat, koji je stalnog karaktera i djeluje u zemlji, u kojoj se nalazi sjedište dotične komisije.

d) Sekretarijat SEV-a organizira i priprema sastanke i rad drugih organa Savjeta, prikuplja dokumentaciju i stručne analize, publicira dokumente, koji se odnose na suradnju država članica i što je naročito važno zajedno sa stalnim komisijama SEV-a priprema različite vrste projekata o višestranj suradnji na privrednom i naučno-tehničkom polju. Osim toga, Sekretarijat je zadužen i za usaglašavanje teksta protokola sa zasedanja Savjeta i drugih organa SEV-a. Usaglašeni tekst ostaje kao original deponiran u Sekretarijatu organizacije, a svaka pojedina država članica SEV-a dobiva ovjerenu kopiju.

Sekretarijat Savjeta sastoji se od sekretara, dva njegova zamjenika i određenog broja službenika, koji se regrutuju iz svih država članica SEV-a. Sjedište sekretarijata je u Moskvi.

Troškove održavanja zasedanja Savjeta i sastanaka raznih drugih organa SEV-a snosi svaka država članica sama za sebe. Sve troškove vezane uz financiranje stalnih organa snose države u kojima takvi organi djeluju, dok u održavanju Sekretarijata SEV-a učestvuju sve članice. Službeni jezici organizacije su svi jezici država članica, dakle osam, ali se kao radni jezik Statutom određuje ruski jezik.

Pravni karakter akata organa SEV-a

Prema Statutu SEV-a zasjedanje Savjeta, Izvršni komitet i stalne komisije ovlašteni su da donose akte, koji se dijele na odluke i preporuke.

Preporuke se donose u pogledu najvažnijih pitanja ekonomske i naučno-tehničke suradnje, a odluke se donose samo u pogledu unutrašnje organizacije i procedure.

Važno je istaknuti bitnu razliku koja postoji između ove dvije vrste akata, jer ona nije samo od formalno-pravnog značaja, već je bez nje teško shvatiti i određene političke prilike koje su usloville ovakvo stanje.

Ne postoji samo razlika u sadržaju predmeta koje ovi akti reguliraju, nego se prije svega radi o načinu donošenja. Odluke tj. akti, koji rješavaju o organizacionim pitanjima i proceduri unutar organizacije, dobivaju svoju pravnu snagu odmah u trenutku potpisivanja protokola i ne zahtijevaju nikakvu dodatnu ratifikaciju najviših organa država potpisnica protokola. Opunomoćeni predstavnici država potpisnica svojim potpisom učinili su da je odluka od tog časa postala pravomoćna, odnosno da nije potreban nikakav istek vremena pa da dođe do njenog stupanja u život.

Potpuno drukčiji je postupak u pogledu donošenja preporuka. Časom potpisivanja protokola sa zasjedanja određenih organa Savjeta preporuka ne stupa u život, već je potrebna ratifikacija država članica potpisnica protokola i da tek onda dođe do njene pravomoćnosti. Do trenutka odobrenja preporuke ne stvaraju međunarodno-pravne učinke, i tek časom interne ratifikacije u zemlji članici preporuka dobiva svoju obaveznu pravnu snagu. Unutar roka od 60 dana svaka država članica organizacije, koja se izjasnila kao zainteresirana i potpisala protokol o prihvaćanju preporuka, dužna je da saopći sekretarijatu SEV-a rezultate svog internog razmatranja i ratifikacije, odnosno, da izvijesti o prihvaćanju ili odbijanju preporuke. Sa svoje strane Sekretarijat je dužan da o tome odmah obavijesti sve države članice.

Ovaj relativno dug proces koji može ponekad da dovede do nepotrebnog odugovlačenja donošenja odluka sasvim je shvatljiv, ako se ne ispušta iz vida činjenica da je SEV međunarodna ekonomska organizacija koja nema nikakav supranacionalan karakter, pa s tim u vezi i njeni akti odnosno preporuke imaju samo savjetodavan karakter. Svakoj pojedinoj državi članici ostavlja se da slobodno i samostalno odluči o prihvaćanju ili neprihvaćanju akata, koje donose organi SEV-a.

Međutim, postavlja se vrlo zanimljivo praktično pitanje: što će se desiti ako država koja se izjasnila kao zainteresirana, potpisala odgovarajući protokol sa zasjedanja organa SEV-a u kome se

radi o donošenju neke preporuke, provela u svojoj zemlji pravno valjanu ratifikaciju, a ipak iz određenih razloga ne želi da nedvosmisleno prihvaćenu preporuku sprovede u život, niti da po tom pitanju surađuje s drugim državama članicama organizacije?

Slično kao i kod slučajeva neispunjenja međunarodnih ugovora i ovdje postoje oprečna mišljenja. Jedna grupa autora²⁷ zastupa stav, da preporuke ne nameću državama nikakve pravne obaveze i da su države vezane samo moralno-politički.

Genovski²⁸ svrstava preporuke organa SEV-a u političke akte i ne priznaje im pravo značenje za razliku od odluka koje su po njemu čisto pravni akti. Kao obrazloženje ove svoje sistematizacije bugarski autor navodi da odluke stvaraju konkretne pravne odnose, dok preporuke ne izazivaju pravne posljedice, već kao svoje osnovno obilježje imaju moralno-političko djelovanje.

Ipak treba konstatirati da se ovo mišljenje ne može prihvatiti; bez obzira na to što preporuke nemaju neposrednu pravnu snagu i ne izazivaju automatski pravne posljedice, one su u svakom slučaju obavezne za države članice koje su ih prihvatile, jer u svjetlu jedne šire interpretacije Statuta SEV-a i pravilnika pojedinih organa Savjeta, dolazimo do toga, kako pravilno ističe Usenko,²⁹ da je svaka država obavezna:

- a) podnijeti preporuku vladi svoje zemlje ili drugom ovlaštenom organu na razmatranje,
- b) u roku od 60 dana od donošenja preporuke obavijestiti Sekretarijat Savjeta ili sekretarijat stalne komisije o stavu države članice prema preporuci,
- c) osigurati izvršenje prihvaćene i odobrene preporuke,
- d) informirati Savjet o realizaciji prihvaćene preporuke.

S tim u vezi zanimljiva je odredba člana 14. novog Ustava ČSSR, koji kao jedan od bitnih principa društveno-političkog uređenja zemlje navodi »drugarsku suradnju sa zemljama svjetskog socijalističkog sistema na čelu sa SSSR«, ističući dalje da tu suradnju, koja se zasniva na uzajamnoj drugarskoj pomoći i na međunarodnoj socijalističkoj podjeli rada, ona stalno razvija i učvršćuje. Iz toga bi se mogao stvoriti zaključak da ugovori koji bi bili sklopljeni između ČSSR i drugih socijalističkih država članica SEV-a, kao i preporuke SEV-a, ne bi trebalo da u ČSSR budu podvrgnuti normalnom procesu ratifikacije, već bi mogli da svoje odobrenje dobiju na jedan kraći i jednostavniji način, jer isticanje važnosti suradnje socijalističkih zemalja u Ustavu ČSSR svakako

27) V. I. Morozov, Pravovijesni aspekti dejatelnosti organov SEV, Sovjetskoje gosudarstvo i pravo, br. 10, 1961., str. 150.

28) M. Genovski, Politička i pravna karakteristika na Saveta za ekonomičeska vzajimopomošč op. cit. str. 181, 183.

29) Usenko, T. E. Mježdunarodnopravovijesni formy koordinaciji narodnohozjajstvenyh planov v mirovnom socialičeskom sodružestve, Sovjetskoje Gosudarstvo i Pravo, 1962., br. 3., str. 84.

znači i proglašenje znatnog stepena identifikacije stavova. Ali i pored ove ustavne odredbe ni u ČSSR proces ratifikacije ništa se ne razlikuje od ratifikacija koje se vrše u drugim zemljama tako, da ratifikacija Narodne skupštine ČSSR nema samo formalni karakter kako bi to u smislu člana 14. Ustava moglo da se zaključi.

Potrebno je ipak podvući još jednom da su preporuke SEV-a i pored svog specifičnog oblika veoma važni akti organizacije i na osnovu njih (a praksa je to već i pokazala) može da dođe do sklapanja pravnih ugovora u međunarodnom pravnom smislu. Posebno to vrijedi za preporuke koje su prihvatile sve države članice, ili za ugovore koji imaju neke značajne opće elemente.

Konkretan primjer toka jednog takvog procesa možemo naći u slučaju donošenja preporuka za izgradnju naftovoda »Priateljstvo«. Na X zasjedanju Savjeta donesena je preporuka o korisnosti izgradnje naftovoda koji bi osigurao istočnoevropskim državama veoma potrebnu sirovinu — naftu. Iza toga došlo je do potpisivanja dva sporazuma u Moskvi, kojima su države članice organizacije učesnice ovog pothvata riješile pitanja vezana uz konkretnu realizaciju suradnje i sve probleme u odnosu na učešće pojedinih država u gradnji.

Isto tako unutar SEV-a na osnovu preporuka nastaju i bilateralni ugovori, koji rješavaju važna pitanja iz oblasti koordinacije nacionalnih planova privrednog razvoja, specijalizacije i kooperacije proizvodnje i slično.

U analiziranju pravnog djelovanja organa Savjeta za uzajamnu ekonomsku pomoć vrijedno se u sklopu pitanja pravne obveznosti preporuka osvrnuti na preporuke Savjetovanja predstavnika radničkih i komunističkih partija zemalja članica SEV-a, koja su održana 1958. godine, 1960. i 1962. godine i koja su imala odlučujuće značenje za daljnji razvoj organizacije.

Postavlja se pitanje, kakav je karakter preporuka s tih savjetovanja. Imaju li ona svoju pravnu snagu i da li su ta savjetovanja, kako to neki zapadni autori navode, uistinu »izvanredni organ Savjeta«³⁰

Preporuke savjetovanja predstavnika radničkih i komunističkih partija zemalja članica SEV-a nemaju pravnu snagu, već one djeluju prije svega kao značajni politički faktori tim više, što se donose isključivo jednoglasno pa na neki način održavaju i generalne zajedničke stavove u pogledu suradnje u SEV-u.

Svakako da Savjetovanje predstavnika radničkih i komunističkih partija zemalja članica SEV-a nije nikakav ni redovni ni izvanredni organ Savjeta i da sve svoje preporuke odnosno zaključke o potrebi suradnje unutar organizacije može jedino podnijeti organizaciji koja ih nakon usvajanja dalje oblikuje. Važno je napome-

30) B. Apremont: Difficultés et progrès de l'intégration économique au sein du Comecon, *Politique Etrangère*, 1961., br. 3. str. 238.

nuti i to da savjetovanja zapravo daju preporuke samo o nekim pitanjima proširenja suradnje država članica i da se prema tome ne upuštaju u sistem rukovođenja SEV-om, niti neposredno stvaraju neke nove forme njegovog rada.

Ovo najviše političko tijelo koje se povremeno sastaje normalan je oblik veze između zemalja s istim društveno-ekonomskim uređenjem, koje analizira stupanj i stanje međusobnih odnosa, a naročito prilike u međunarodnoj ekonomskoj organizaciji socijalističkih zemalja. Ali na osnovu toga ne može se govoriti o savjetovanju predstavnika komunističkih i radničkih partija kao organu SEV-a, niti se SEV-u zbog sazivanja savjetovanja najviših partijskih rukovodilaca zemalja članica mogu umanjiti njegove značajke, tim prije što su danas zapravo sve međunarodne ekonomske organizacije podložne u svom pravnom reguliranju odnosa političkim sredstvima, kojima se ti odnosi usmjeravaju u određenom pravcu. Radi toga i Savjetovanje predstavnika radničkih i komunističkih partija zemalja članica SEV-a može se s političkog aspekta smatrati regulatorom bitnih principa organizacije i pravaca njenog daljnjeg djelovanja, koje snagom svog političkog autoriteta može da sugerira izvjesne stavove organizaciji ne posjedujući pri tome nikakvu mogućnost čisto pravne ingerencije.

Pravni položaj SEV-a prema državama članicama

Odnose koji nastaju između Savjeta za uzajamnu ekonomsku pomoć i država članica na njihovom teritoriju regulira član XIII Statuta, koji izričito ističe da SEV na teritoriji svake države »posjeduje pravnu sposobnost neophodnu za obavljanje svojih funkcija i ostvarivanje svojih ciljeva«. Predstavnici zemalja članica kao i stalni funkcioneri organizacije na području svake države članice uživaju privilegije i imunitete koji su im neophodni za obavljanje zadataka postavljenih u Statutu SEV-a.

Sva pitanja vezana uz pravnu sposobnost Savjeta kao i privilegije i imuniteta predstavnika država članica i funkcionera SEV-a, o pravnoj sposobnosti, privilegijama i imunitetima Savjeta za uzajamnu ekonomsku pomoć,³¹ iscrpno rješava posebna Konvencija koja je potpisana istog dana (14. XII 1959) kad i sam Statut organizacije.

Član I Konvencije koji se odnosi na pravnu sposobnost SEV-a navodi da je Savjet za uzajamnu ekonomsku pomoć pravna osoba i da je pravno sposoban:

- a) da sklapa ugovore
- b) da stiče imovinu i njome raspolaže

31) Dziennik Ustaw PRL, Warszawa, 23. VII 1960.

c) da se pojavljuje na sudu.

Osvrćući se na ovaj član Konvencije poljski autor Henryk de Fiumel³² došao je do zaključka da zapravo ta taksativno navedena ovlaštenja čine od SEV-a subjekt internog, a ne međunarodnog prava, te da je tako pravna sposobnost Savjeta »građansko-pravnog karaktera«. To bi dalje značilo da se sve države članice obavezuju da će SEV tretirati kao pravnu osobu na osnovu svojih unutrašnjih pravnih propisa. U svom kasnijem radu³³ isti autor je ovo mišljenje, koje je išlo u prilog njegove ranije tvrdnje da SEV nije subjekt međunarodnog prava, usporedo s novim stavom o tom pitanju sasvim napustio.

Osim pitanja pravne sposobnosti organizacije ovaj prvi dio Konvencije riješio je i pitanja vezana uz nepovredivost službenih prostorija Savjeta, imovine i aktive, koji su u svakoj državi članici SEV-a oslobođeni od bilo kakvih administrativnih ili sudskih zahvata domaćih vlasti.

Druga grupa odredbi Konvencije posvećena je privilegijama i imunitetima predstavnika država članica Savjeta. Ovdje se radi o osobama koje kao službeni delegati svojih zemalja učestvuju na povremenim zasjedanjima organa Savjeta. U smislu člana IV, stav 5. Konvencije izraz »predstavnik« treba shvatiti vrlo široko i pod njim se misli na: stalne predstavnike zemalja u SEV-u, njihove zamjenike, šefove, članove i sekretare delegacija kao i na stručne savjetnike i eksperte. Pored povlastica navedenih u članu IV stav 1, stalni predstavnici zemalja i njihovi zamjenici na teritoriji svake zemlje članice Savjeta za uzajamnu ekonomsku pomoć uživaju i diplomatski imunitet. Sve povlastice kako to precizira stav 3. istog člana daju se »isključivo u interesu službe«.

Treća grupa odredbi Konvencije regulira pitanja privilegija i imuniteta funkcionera SEV-a. Njima se priznaje: a) izuzeće ispod sudbenosti (sudske i administrativne), ali samo za akte počinjene u vršenju njihovih službenih funkcija, b) oslobođenje od ličnih davanja, c) oslobođenje od neposrednih taksa i poreza na primanja koja dobivaju od Savjeta, d) korištenje carinskih povlastica u pogledu ličnog prtljaga, koji se u određenoj državi članici SEV-a priznaju diplomatskim predstavnicima iste kategorije.

Ove dosta ograničene privilegije i imunitete koristi većina funkcionera SEV-a, a Izvršni komitet Savjeta na prijedlog sekretara organizacije određuje kategorije osoba koje te povlastice imaju pravo koristiti. Sekretar Savjeta i njegovi zamjenici u potpunosti uživaju diplomatski imunitet u svim državama članicama SEV-a.

32) Henryk de Fiumel, Status prawny Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej, *Panstwo i Prawo*, 1960., nr. 10, str. 556.

33) Lucjan Ciamaga, Henryk de Fiumel, *Struktura i formy*, op. cit., str. 268.

I na kraju u svjetlu odredbi člana XIII Statuta SEV-a i Konvencije potrebno se osvrnuti na pitanje pravne sposobnosti SEV-a.

Mišljenja o pravnom karakteru međunarodne organizacije kao subjektu međunarodnog prava danas su uopće u čitavom svijetu podijeljena, pa stoga nije nimalo čudno što u pogledu pravnog subjektiviteta Savjeta za uzajamnu ekonomsku pomoć među autorima iz socijalističkih zemalja postoje različita i vrlo oprečna shvaćanja. Općenito se može reći da se u istočnoevropskim zemljama opažaju dvije grupe autora, koji na ovo pitanje daju potpuno suprotne odgovore.

Prva grupa autora, u koju prije svega spadaju poljski internacionalisti,³⁴ stoji još uvijek na stanovištu da su samo države subjekti međunarodnog prava. Sličnu teoriju zastupaju i neki sovjetski pisci³⁵ koji pojam subjektiviteta vežu uz pojam suverenosti.

Na prelazu iz prve grupe pisaca u drugu stoji prof. M. Lachs³⁶ koji ističe, da u sadašnje vrijeme treba priznati »pravnu sposobnost sui generis« nekim međunarodnim organizacijama. Međutim, pod tim se misli samo na sposobnost sklapanja ugovora, a ne tretira se međunarodne organizacije kao punopravne subjekte međunarodnog prava. Poseban karakter međunarodnih organizacija i izvjesne crte subjektiviteta, ali nikako ne puni međunarodno-pravni subjektivitet međunarodnih organizacija priznaje i sovjetski autor Koževnikov.³⁷

Druga grupa autora iz socijalističkih zemalja stoji na stanovištu da se danas pored država kao subjekata međunarodnog prava mogu pojavljivati i međunarodne organizacije.³⁸ Kako piše D. Levin³⁹ »... uz osnovne subjekte međunarodnog prava države — pojavila se nova kategorija subjekata«, koji nisu originalni subjekti, već su stvoreni voljom država u cilju proširenja njihove uzajamne suradnje i ostvarenja složenih zadataka od zajedničkog interesa.

Posebno se primjećuje da i autori iz ove grupe razlučuju originalni subjektivitet država od derivativnog subjektiviteta međunarodnih organizacija koji je naravno mnogo uži.

Klasična Zemanekova postavka,⁴⁰ da je »međunarodna organizacija subjekt međunarodnog prava kada joj njen Statut daje ovlaštenje da bude nosilac prava i obaveza«, ne može nam u ovom

34) L. Ehrlich, *Pravo miedzynarodowe*, Warszawa, 1958., str. 109.

35) L. Modžorian, *Subjekty mježdunarodnogo prava*, Moskva, 1958., str. 7, 39.

V. Šuršalov, *Osnovnyje voprosy teorii mježdunarodnogo dogovora*, Moskva, 1959., str. 33.

36) M. Lachs, *Umowy wielestronne*, Warszawa, 1958., str. 68, 69.

37) F. Koževnikov, *Učebnoje posobije po mježdunarodnomu publicnomu pravu*, Moskva, 1947., str. 54.

38) »Međunarodne (međudržavne) organizacije mogu da budu subjekti međunarodnog prava iako je obim njihovog međunarodno-pravnog subjektiviteta uži nego kod država«. — *Diplomatičeskij slovar*, Moskva, 1964., str. 325.

39) D. Levin, *Osnovnyje problemy sovrijemennogo mježdunarodnogo prava*, Moskva, 1958., str. 86.

40) K. Zemanek, *Das Vertragsrecht der internationalen Organisationen*, Wien, 1957., str. 22.

slučaju pomoći, jer kao ni u velikoj većini drugih organizacija ni Statut SEV-a nigdje u svojim odredbama ne spominje pitanje svog pravnog subjektiviteta. Zbog toga se moramo prvenstveno poslužiti analizom odredbi o ovlaštenjima i pravima koja organizacija posjeduje, jer je to u ovom slučaju jedina mogućnost da se ispita ovo složeno pitanje.

— Prije svega treba istaknuti da je Savjet za uzajamnu ekonomsku pomoć međunarodna ekonomska organizacija izrazito međudržavnog karaktera, stvorena na osnovu međunarodnog ili tačnije rečeno međudržavnog ugovora, — Statuta. Osam socijalističkih država potpisivanjem ugovora — Statuta izrazile su svoju spremnost i želju za stvaranjem međunarodne ekonomske organizacije.

— Akte organa SEV-a: odluke a naročito preporuke pojedini autori⁴¹ ističu kao izraz »vlastite volje« organizacije, odnosno kao fazu u kojoj se organizacija pojavljuje sa svojim vlastitim stavovima, koji nisu više samo skup volja svih država članica. Proces upućivanja preporuka na razmatranje internim organima država članica znači da se u stvari radi o upućivanju samostalno donesenih akata u krilu organizacije, koji su stvoreni na osnovu jasno očitovane volje same organizacije. Ovo mišljenje potkrepljuje se i time što u personalnom pogledu Sekretarijat SEV-a nema predstavnički karakter već su svi njegovi funkcioneri međunarodni službenici, što bi moglo da znači da su neovisni od zemalja, čije državljanstvo imaju i koje su ih u sekretarijat predložile.

Ova postavka, koja je svakako zanimljiva, čini nam se da bi se mogla prihvatiti tim prije što i posljednji razvoj odnosa među državama članicama organizacije jasno ukazuje na to da SEV počinje da istupa kao zastupnik i nosilac vlastitih rješenja, koja nisu uvijek puki zbir volja država članica te da upravo i zbog toga dolazi do izvjesnih konflikata među pojedinim članicama.

Ali uz to je potrebno odmah istaknuti da je ova »volja« SEV-a u odnosu na stanje koje postoji npr. u Evropskoj ekonomskoj zajednici tek u svojim začecima te da se sa situacijom u EEZ ne može nikako identificirati. Manifestiranje ove volje organizacije zapravo je tek u nastajanju. Ipak ona je već sada u tolikoj mjeri vidljiva da dozvoljava da je se uzme kao element koji učvršćuje mišljenje o tome da je SEV subjekt međunarodnog prava.

— Velika većina autora stoji na stanovištu da ius contrahendi međunarodne organizacije predstavlja najočitiji primjer pravnog subjektiviteta, jer se tu jasno odražavaju ovlaštenja međunarodne organizacije. Zahvaljujući ius contrahendi odnosno multilateralnom ugovoru međunarodna organizacija, kako ispravno ističe M. Lachs,⁴² postaje s njim dvostruko povezana. Ne samo da je multi-

41) Lucjan Ciamaga, Henryk de Fiumel, *Struktura i formy prawne...* op. cit. str. 265.

42) M. Lachs, *Umowy wielostronne...* op. cit. str. 72.

lateralni ugovor omogućio nastajanje i djelovanje međunarodne organizacije, već na temelju njega uz postojanje *ius contrahendi* organizacija može da dalje sklapa bilateralne i multilateralne ugovore potrebne za njen normalan rad.

Sam Statut SEV-a donosi odredbe o sklapanju ugovora s međunarodnim organizacijama i pojedinim državama na nekoliko mjesta. Tako član X Statuta utvrđuje da Savjet može pozivati zemlje nečlanice organizacije da uzmu učešće u radu organa Savjeta. Uslove i opseg ovog učestvovanja određuje sporazum između SEV-a kao međunarodne organizacije i vlade države nečlanice. Očito da ovakav ugovor ima sve odlike bilateralnog međunarodnog ugovora. Moskovski sporazum potpisan 17. 9. 1964. godine između Savjeta za uzajamnu ekonomsku pomoć i Jugoslavije o učestvovanju Jugoslavije u nekim organima SEV-a pruža konkretan primjer realizacije člana X i korištenja *ius contrahendi* od strane organizacije.

Isto tako SEV može da sklapa i ugovore sa svojim članicama te da putem njih uređuje neka pitanja od zajedničkog interesa. Sporazum potpisan 7. 12. 1961. godine između vlade Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika i SEV-a o reguliranju pitanja vezanih uz sjedište Savjeta na teritoriju SSSR može se upravo tako tumačiti. Slični ugovori sklapaju se i s velikom većinom drugih država članica Savjeta i oni također donose odredbe o položaju i sjedištu organa SEV-a na području pojedinih država članica. Ti akti imaju karakter međunarodnog javnog prava, a neki drugi sporazumi (npr. o najmu prostorija, transportu, kupovini namještaja i slično) imaju određene crte međunarodno-privatnih poslova.

Preambula Statuta navela je da države članice SEV-a i pored postojanja svoje suradnje u okviru organizacije, žele i dalje da podržavaju i proširuju svoje ekonomske odnose sa svim državama svijeta pridržavajući se pri tome određenih principa. Ovaj zahtjev formuliran je u članu XI Statuta kao posebna odredba, koja radi o suradnji SEV-a s privrednim organizacijama Ujedinjenih naroda i drugih međunarodnih organizacija. Kao i u članu X i ovdje se ostavlja mogućnost da se sporazumom s odgovarajućim organizacijama predvide konkretni principi i forme suradnje. U praksi svog djelovanja SEV je u stalnoj vezi s druge dvije međunarodne organizacije socijalističkih zemalja: Organizacijom za suradnju željeznica (Organizacija sotrudništva železnych dorog) i Organizacijom za suradnju u oblasti električne i poštanske veze (Organizacija sotrudništva v oblasti električeskoj i počtovoj svjazi), te vjerojatno i tu postoje neki konkretni sporazumi u kojima je ponovno došla do izražaja sposobnost sklapanja međunarodnih ugovora od strane Savjeta za uzajamnu ekonomsku pomoć.

Nakon svega izloženog vidi se da SEV posjeduje *ius contrahendi* u priličnoj mjeri, te nam se čini da nije u pravu češki autor

P. Kalensky⁴³ koji smatra da je ovo pravo »vrlo ograničeno i daleko ispod opsega iuris contrahendi koje pripada suverenim državama.« Nikako ne tvrdimo da se opseg sklapanja ugovora SEV-a može mjeriti s iuris contrahendi država, ali je činjenica, a i praksa to već sasvim jasno potvrđuje da je SEV u stanju da samostalno kao organizacija sklapa ugovore koji su za Savjet od velikog značaja, te da u tom svom djelovanju nije ograničen niti prisiljen da traži prethodno odobrenje od država članica.

— Savjet za uzajamnu ekonomsku pomoć, predstavnici država u Savjetu i funkcioneri SEV-a, kao što smo to već vidjeli, koriste se privilegijama i imunitetima, pa se i ova komponenta može uzeti kao snažan prilog tvrdnji da je SEV na osnovu svojih pravnih akata — Statuta i Konvencije, a naročito prakse svog rada, koja je već te odredbe uspjela ostvariti, subjekt međunarodnog prava.

O karakteru i širini tog subjektiviteta, odnosno o tome je li on ograničen u većoj ili manjoj mjeri, može se diskutirati, ali ostaje činjenica da se ova međunarodna ekonomska organizacija socijalističkih zemalja, usporedo s proširenjem svojih kompetencija, jačanjem organizaciono pravne strukture i učvršćenjem svog vlastitog autoriteta i s međunarodno pravne tačke gledišta, može već danas promatrati kao subjekt međunarodnog prava.

III

SFRJ I SEV

Razvoj regionalnih ekonomskih organizacija u svijetu bio je oduvijek s velikim interesom praćen u Jugoslaviji, jer je u svestranom jačanju i proširenju međusobnih ekonomskih veza Jugoslavija uvijek vidjela put za daljnje produbljivanje i proširivanje međudržavnih odnosa. Iako Jugoslavija nije pristupila nijednoj međunarodnoj ekonomskoj grupaciji kao punopravan član, mogućnosti za stvaranje širokih oblika suradnje uvijek su bile s pažnjom analizirane.

Stoga je sasvim razumljivo da se i razvoj Savjeta za uzajamnu ekonomsku pomoć kao prve međunarodne socijalističke ekonomske organizacije, sa znatnim interesom prati u Jugoslaviji, a osobito je njegov razvoj u posljednje vrijeme dao razloga da se taj interes još više produbi. Pozitivna kretanja u okviru organizacije naišla su na odobravanje u našoj zemlji, koja je tu činjenicu pozdravila ne samo kao manifestaciju stvaranja novih ekonomskih odnosa među socijalističkim državama, već i kao dokaz novih strujanja u političkim odnosima.

43) P. Kalensky, Rada vzajmne hospodarske pomoci ve svetle mezinarodniho prava, op. cit. str. 42.

Suradnja na ekonomskom polju između Jugoslavije i istočnoevropskih zemalja članica SEV-a odmah nakon rata razvijala se veoma živo, i na te zemlje otpalo je u vremenu do 1948. godine preko 50% vrijednosti naše ukupne trgovinske razmjene.

Stvaranje Savjeta za uzajamnu ekonomsku pomoć u vrijeme nenormalnih odnosa između naše zemlje i istočnoevropskih zemalja potpisnica Rezolucije Informbiroa nije spriječilo Jugoslaviju da izjavi svoju spremnost da učestvuje u radu organizacije. Međutim, zbog poznatih razloga molba Jugoslavije bila je odbijena.⁴⁴ Paralelno s tim u toku nekoliko slijedećih godina došlo je skoro do potpunog prekida ekonomskih odnosa između naše zemlje i država članica, tada formalno postojećeg SEV-a.

Tek nakon Staljinove smrti, u fazi uspostavljanja normalnih međudržavnih odnosa, dolazi do postepenog razvoja međusobne suradnje na ekonomskom polju. To se u prvom redu odnosilo na robnu razmjenu između Jugoslavije i članica SEV-a, koja već 1956. godine čini 23% u našem izvozu i otprilike isto toliko u našem uvozu. U to vrijeme robna razmjena postaje glavni oblik ekonomske suradnje, a na jednoj i na drugoj strani vrše se ispitivanja mogućnosti proširenja oblika suradnje, koja je zbog prekida odnosa doživjela osjetno smanjenje.

Nakon prekida od skoro 7 godina bilo je prilično teško uspostaviti čvrste odnose suradnje, jer se zapravo radilo o dva partnera, koji su u toku posljednjih godina bili potpuno odijeljeni i svaki je pronašao druga tržišta i prilagodio se njima.

U želji da što bolje izuči mogućnosti za proširenje i produbljenje odnosa sa socijalističkim zemljama članicama SEV-a, Jugoslavija je izrazila želju da učestvuje kao promatrač u radu organa SEV-a, te tako na licu mjesta upozna što bolje konkretne zadatke, koji stoje pred ovom organizacijom i sredstva za njihovo rješavanje kojima SEV raspolaze. Ali u fazi postojanja niza neriješenih problema političke naravi, ovo učestvovanje u radu SEV-a nije moglo da da neke konstruktivne koristi, a niti da bude dužeg vijeka.

Rad jugoslavenskih promatrača⁴⁵ u SEV-u ograničio se u to vrijeme prvenstveno na ispitivanje djelovanja mehanizma organizacije, kao i na eventualno pronalaženje zajedničkog terena za proširenje i povećanja oblika i obima suradnje. Ali, u fazi još prilično nedograđene strukture same organizacije i pod pritiskom određenih vanjskih faktora, ovaj period kratkotrajne suradnje bio je prekinut, i ekonomski odnosi sa zemljama članicama SEV-a razvijali su se dalje na osnovu bilateralnih sporazuma i aranžmana. Od tog momenta ekonomska suradnja između Jugoslavije i zemalja članica SEV-a, bez obzira na isključivo dvostrani karakter odnosa, razvijala se veoma dinamično. Robna razmjena između Jugoslavije

44) Vnešnjaja politika Sovjetskogo Sojuza, 1949, str. 76—77.

45) Jugoslavija je učestvovala na VII i VIII zasjedanju Savjeta SEV-a, 1956. i 1957. godine.

i zemalja SEV-a, iako je po svom obimu i značaju bila na prvom mjestu, ipak nije bila jedina forma suradnje. Osim nje vrlo dobro se razvijao i rad na razmjeni na naučno-tehničkom polju, izvjesni oblici kooperacije proizvodnje u nekim granama industrije i sve značajnija suradnja u oblasti transporta s Mađarskom, Čehoslovačkom i Bugarskom.

Pozitivan razvoj suradnje između Jugoslavije i članica SEV-a, kao i postignuti rezultati na ekonomskom polju, s vremenom su utrli put za bolje sporazumijevanje i na drugim poljima. Konstruktivan pravac kontakata na jednom širem političkom planu uz ekonomske potrebe i obostrano korisne mogućnosti postepeno je počeo da nameće zahtjeve za određenim, čvršćim i dugoročnijim oblicima suradnje, koji bi mogli punije iskoristiti postojeće stanje.

Tradicionalne postojeće forme suradnje razvojem odnosa postale su očito preuske platforme koje nisu mogle obuhvatiti čitav bogat splet ekonomskih odnosa u njihovoj cjelovitosti, odnosno nisu bile u stanju da tačno fiksiraju sve prednosti koje mogu da proizađu iz odnosa Jugoslavije sa zemljama SEV-a.

Početne forme međunarodne podjele rada, odnosno kooperacije i specijalizacije proizvodnje u nekim oblastima koje su s vremenom počele da prodiru u uzajamne odnose, jasno su pokazale da su forme isključivo bilateralnih sporazuma nedovoljne, i da zbog toga treba što prije naći sredstva za stvaranje tješnje i vremenski dulje baze za svestranu suradnju na kojoj treba u daljnjem periodu graditi odnose između SEV-a kao međunarodne ekonomske organizacije socijalističkih država i Jugoslavije.

Relativno visok stepen i opseg povezivanja privreda država članica SEV-a, i konkretni oblici međunarodne podjele rada unutar same organizacije, kao i zapaženi efekti koji su ostvareni u odnosima s Jugoslavijom, ubrzali su donošenje odluke o načinu suradnje Jugoslavije sa zemljama SEV-a na bazi posebnog sporazuma.

Za tu svrhu nije bilo potrebno da se Jugoslavija učlani u Savjet za uzajamnu ekonomsku pomoć, jer je rješenje, koje je trebalo da prevaziđe do tada postojeće isključivo bilateralne odnose, propisano u članu X Statuta koji u cjelini glasi: »Savjet za uzajamnu ekonomsku pomoć može pozivati zemlje koje nisu članice Savjeta da učestvuju u radu organa Savjeta. Uslove kod kojima predstavnici tih zemalja mogu da učestvuju u radu organa Savjeta određuje Savjet u sporazumu s odgovarajućim zemljama.«

Već ranije je istaknuto da je Savjet za uzajamnu ekonomsku pomoć međunarodna ekonomska organizacija otvorenog tipa i da se ona po tome razlikuje od nekih sličnih organizacija koje imaju isključivo zatvoreni karakter. Imajući to u vidu jasno je, da su se zemlje SEV-a i Jugoslavija mogle lako poslužiti članom X koji pruža najpovoljnije uvjete za proširenje uzajamno korisne suradnje.

Međutim, s pravne tačke gledišta član X je prilično široko i neodređeno postavljen, pa se i za njegovu interpretaciju ostavljaju veoma velike mogućnosti. Upravo zbog te neprecizno postavljene formulacije člana X neki autori izvode zaključak, da se na osnovu njega ne postaje promatrač u SEV-u, jer je tekst navodno koncipiran mnogo šire, pa su zato zemlje koje su se poslužile tim članom stavljene u priliku da mogu »ograničeno učestvovati u radu SEV-a«, što je naravno šire od statusa promatrača.

Nakon potpisivanja sporazuma Jugoslavije sa SEV-om poljski autor D. Fikus⁴⁶ napisao je da je tim SEV pokazao svoj otvoren karakter organizacije i da će u Savjetu Jugoslavija imati status »pridruženog člana«. Radi analize ovog pitanja i određivanja statusa Jugoslavije korisno je citirati službeno saopćenje⁴⁷ izdano povodom potpisivanja Moskovskog sporazuma:

»U toku razgovora o zaključenju ovog sporazuma konstatiran je pozitivan razvoj bilateralne ekonomske suradnje između zemalja članica SEV-a i SFRJ. Iskustvo te suradnje pokazalo je da je za daljnji razvoj i učvršćenje ekonomskih veza između zemalja SEV-a i SFRJ moguća i potrebna ekonomska suradnja i na multilateralnoj osnovi među ovim zemljama — u okviru Savjeta za uzajamnu ekonomsku pomoć — u pitanjima koje su od interesa kako za zemlje članice SEV-a, tako i za SFRJ.

U tom cilju strane su se sporazumjele da SFRJ surađuje u okviru SEV-a na principu ravnopravnosti i uzajamne koristi u pitanjima koja su od uzajamnog interesa za SFRJ i zemlje članice SEV-a: u oblasti vanjske trgovine, valutno-financijskih odnosa, crne i obojene metalurgije, mašinogradnje, kemijske industrije i koordinacije naučnih i tehničkih istraživanja. Radi ostvarenja te suradnje predstavnici SFRJ će sudjelovati u radu stalnih komisija i drugih organa SEV-a koji će razmatrati takva pitanja.

Sporazum također predviđa i mogućnost da predstavnici SFRJ pored aktivne suradnje u konkretnim pitanjima u navedenim oblastima prisustvuju zasjedanjima stalnih komisija SEV-a i drugih organa Savjeta u cilju upoznavanja s pitanjima ekonomske i naučno-tehničke suradnje, koja se razmatraju na zasjedanjima tih organa. Pri tome će SFRJ i organi SEV-a uzajamno razmjenjivati materijale i informacije o ekonomici, nauci i tehnici.

Do ratifikacije sporazuma od strane odgovarajućih organa SFRJ i SEV-a, sporazum će se privremeno primjenjivati od 17. rujna 1964. godine.

Zaključivanjem sporazuma između SFRJ i SEV-a pridonijet će se daljnjem razvoju ekonomske suradnje između SFRJ i SEV-a.«

Prije svega važno je naglasiti dva principa uzajamne koristi, koji su inače formulirana i u Preambuli Statuta SEV-a i u članu

46) Polityka, Warszawa, 26. IX 1964. g.

47) Vjesnik, Zagreb, 17. IX 1964. god.

I stav 2. samoga Statuta. Sigurno je da su oba načela potpuno prihvatljiva za obje strane, koje žele da suradnju zasnuju upravo na tim osnovama. Na bazi ravnopravne suradnje omogućeno je SFRJ da vodi konkretne multilateralne pregovore i da na osnovu principa uzajamne koristi sklapa i odgovarajuće aranžmane. Ukoliko uzajamna korist nije evidentna ili ukoliko SFRJ nije zainteresirana za suradnju na nekim područjima ili za oblike te suradnje, prihvaćena rješenja u okviru SEV-a SFRJ ne obavezuju.

Područja suradnje su taksativno navedena i to su: oblast vanjske trgovine, valutno-finansijskih odnosa, crne i obojene metalurgije, mašinogradnje, kemijske industrije i koordinacije naučno-tehničkih istraživanja.

Predstavnici Jugoslavije učestvovat će u radu stručnih komisija koje se bave tim pitanjima, ali i u radu drugih organa Savjeta, kad budu imali na svom dnevnom redu pitanja iz tih oblasti. Spomenuta područja pružaju znatne mogućnosti za obostrano korisnu suradnju i u tim granama može da dođe do stvaranja novih formi suradnje i proširenja postojećih odnosa.

Ali uz ovu široku oblast suradnje predviđenu sporazumom može se s pravom očekivati da će, ukoliko za to budu postojali odgovarajući uvjeti, i interesi na jednoj i na drugoj strani s vremenom doći i do daljnjeg proširenja odnosa, pa bi tako Jugoslavija na istim principima mogla postati promatrač ili »član s ograničenim mogućnostima suradnje« i u drugim komisijama SEV-a.

To nam se čini još vjerojatnijim, ako se uzme u obzir činjenica da se Moskovskim sporazumom predviđa i mogućnost učestvovanja SFRJ u radu drugih organa Savjeta. Time je dana prilika za daljnje proširenje suradnje Jugoslavije sa zemljama SEV-a, i ona nije ograničena na tačno navedene oblasti i njihove odgovarajuće stručne komisije u okviru SEV-a, već je predviđena kao šire sredstvo suradnje što najbolje ilustrira intencije obje strane.

Na kraju saopćenja navode se i obaveze SEV-a kao organizacije i SFRJ kao druge strane ugovornice. One su dužne da redovno izmjenjuju materijale i informacije o ekonomici, nauci i tehnici u vezi s potrebama daljnjeg razvoja odnosa, što je sve u skladu sa zadacima suradnje na područjima predviđenim sporazumom kao i sa članom II stav 4. Statuta SEV-a.

Jugoslavija će u svim tijelima, gdje bude zastupana u SEV-u, imati pravo savjetodavnog glasa, a konkretno učešće ostaje u granicama proučavanja i konzultiranja. Prema tome može se zaključiti da, s obzirom na izvjesna prava, koja su predviđena u sporazumu i široke mogućnosti učestvovanja u radu drugih organa SEV-a uz istovremeno zadržavanje prava ograničenog učešća, odnosno proučavanja i konzultiranja, znači s pravne strane da su ovdje stvoreni uslovi za izvjesnu simbiozu statusa člana s ograni-

čenim pravima (pridruženog člana) i promatrača s tim, da to izvjesno ograničenje mogućnosti suradnje proizlazi iz zajedničkog sporazuma i internih odluka obje strane. Pored toga istovremeno se javljaju i neki elementi tipični za status promatrača u međunarodnoj organizaciji.

Potpisivanjem sporazuma između Jugoslavije i SEV-a stvoren je dakle jedan nov odnos — čvršći i širi od onog koji su uživali dosadašnji promatrači u SEV-u, ali koji je u pogledu prava glasa i opsega učesća blizak statusu promatrača. Zato stojimo na stanovištu, da se ovdje radi o izvjesnoj kombinaciji između ta dva oblika, i da je zapravo sporazumom stvoren jedan potpuno nov modus za suradnju države nečlanice Savjeta sa SEV-om, koji je širi od statusa promatrača, a uži od statusa pridruženog člana.

Izjava⁴⁸ koju je dao službeni predstavnik Državnog sekretarijata za vanjske poslove na redovnoj konferenciji za štampu održanoj 7. 1. 1965. godine u Beogradu, može se uzeti kao praktična baza za tu tvrdnju. U svom odgovoru na pitanje o suradnji Jugoslavije u SEV-u predstavnik DSVP je rekao da Jugoslavija »aktivno surađuje u komisiji za obojenu metalurgiju i vanjsku trgovinu, dok je do sada učestvovala kao »promatrač u komisiji za statistiku«. To znači da se tu luče dva pojma — aktivno učestvovanje u nekim komisijama, dakle sui generis status pridruženog člana i klasičan status promatrača u drugim komisijama.

Razvoj odnosa između Jugoslavije i SEV-a, kao i praksa ove dvostrane suradnje, svakako će jasnije osvijetliti formu i oblik učesća Jugoslavije u SEV-u, pa će pitanje pravnog statusa SFRJ u organizaciji postati mnogo jasnije.

Nakon ove kratke analize sporazuma, koji se počeo primjenjivati od časa potpisivanja tj. od 17. 9. 1964. godine, i koga je u toku mjeseca prosinca 1964. godine ratificiralo i Savezno izvršno vijeće, može se reći da je potpisivanje tog dokumenta stvorilo povoljne uslove za suradnju Jugoslavije sa zemljama članicama SEV-a.

Devetnaesto zasjedanje Savjeta također je ratificiralo Moskovski sporazum između SFRJ i SEV-a i tom prilikom je istaknuto obostrano zadovoljstvo, što je tako stvorena mogućnost za proširenje plodne i korisne suradnje između država članica SEV-a i socijalističke Jugoslavije. Stalni predstavnik ČSSR u SEV-u, inače predsjednik praškog zasjedanja Otokar Šimunek⁴⁹ izjavio je tom prilikom da je ratifikacija sporazuma o suradnji SEV-a s Jugoslavijom »značajan akt 19. zasjedanja«.

Na taj način otvorena je mogućnost za daljnje produblјivanje odnosa između naše zemlje i članica Savjeta, i vjerovatno je da će to imati svog daljnjeg odraza na jačanje i građenje odnosa i na drugim poljima suradnje. Pravno ojačane mogućnosti suradnje,

48) Vjesnik, Zagreb, 8. 1. 1965. god.

zasnovane na upravo ratificiranom sporazumu, predstavljaju i daljnji korak o konstituiranju zdravih i pozitivnih odnosa među socijalističkim državama.

U toku svog postojanja i djelovanja Savjet za uzajamnu ekonomsku pomoć je preko različitih perioda svog funkcioniranja u vremenu, kad proces međunarodne podjele rada uzima sve više maha u svim dijelovima svijeta, postao tipični predstavnik povezivanja nacionalnih privreda unutar socijalističkih država.

Složeni odnosi unutar država članica organizacije, razvoj novih socijalističkih odnosa i opći razvoj međunarodne političke situacije ostavili su znatnog traga na organizaciju, koja je uvijek bila podložna unutrašnjim i vanjskim utjecajima u cilju iznalaženja najboljih formi suradnje.

Neki značajni rezultati, koji su postignuti na privrednom polju a čiji je nosilac bio SEV, ukazuju da i pored složenih prilika i postojećih teškoća, organizacija socijalističkih zemalja ima dovoljno snage da djeluje na zajedničkom savladavanju teškoća, ako se pri tome vodi računa o postojanju nacionalnih interesa i zahtjeva.

Nejednaki nivo razvijenosti osam država članica SEV-a, koje su se svaka za sebe formirale u specifičnim historijskim, ekonomskim i društvenim uslovima danas čini svakako problem od najveće važnosti, kojeg nije nimalo lako riješiti. Svi divergentni stavovi i koncepcije o suradnji proizlaze upravo iz ovog nejednakog nivoa ekonomske razvijenosti, koji sa sobom nosi značajne ekonomske i političke posljedice.

Viši oblici suradnje koji su upravo u toku, daljnja međunarodna podjela rada i povezivanje nacionalnih privreda predstavljaju danas velike zadatke, koji stoje pred SEV-om, ali koje je veoma teško rješavati u situaciji bremenitoj visokim stepenom ekonomske neujednačenosti. Zbog toga i stvaranje čvrstih odnosa suradnje među socijalističkim državama pravno potpuno jednakim, a ekonomski vrlo različitim, zahtijeva mnogo vremena i napora.

Već pređena etapa izopačenih dogmatskih i neravnopravnih odnosa među socijalističkim državama u tom pravcu može da posluži kao izrazit primjer kako ne treba raditi. Samo pažljivo proanalizirana i ekonomski dokumentirana rješenja, koja će odgovarati ekonomskim i političkim interesima svih država članica, moći će biti dobro i brzo realizirana putem rada SEV-a.

U traženju svojih najpogodnijih formi, u uspostavljanju zdravih i trajnih odnosa zasnovanih na principima poštivanja suvereniteta, ravnopravnosti i uzajamnih koristi, Savjet treba i dalje da stvara uslove za zajedničko kretanje država članica u pravcu ostvarenja zajedničkih zadataka. Ukoliko rad SEV-a bude postavljen na toj osnovi, i ako sve države članice nađu svoj interes u suradnji,

tada će i SEV kao međunarodna organizacija neprekidno jačati svoj udio u ubrzanom razvoju privreda socijalističkih država članica.

Posljednje zasjedanje Savjeta, koje je pružilo punu podršku detaljnom razmatranju svih problema organizacije, dalo je daljnje garancije da će SEV u rješavanju složenih pitanja ekonomskih odnosa ići u korak s općim pozitivnim shvaćanjima. Neki od postignutih značajnih uspjeha omogućavaju da se sagleda njegov značaj u stvaranju novih i trajnih veza između socijalističkih zemalja članica i uloga, koju organizacija danas ima u procesu povezivanja socijalističkih privreda.

Iznošenje propusta i grešaka kao i kritike na rad organa SEV-a u sadašnjoj etapi mogu samo da pridonese poboljšavanju oblika rada organizacije i da pospješe rješavanje zadataka. Otvorena diskusija o radu SEV-a i ravnopravno rješavanje svih problema predstavljaju danas svakako izraz pozitivnog razvoja organizacije kao i novih formi odnosa među socijalističkim državama.

Pravne forme i odnosi, koji se na osnovu njih stvaraju, prate i odražavaju ovaj stepen razvoja suradnje socijalističkih zemalja, i vjerojatno je da će i dalje potpomagati formiranje novih i pozitivnih kretanja u organizaciji, te će sa svoje strane također aktivno pridonositi efikasnijem djelovanju prve međunarodne organizacije socijalističkih zemalja.

РЕЗЮМЕ

С. Е. В.

В вводной части обсуждаются: появление Совета экономической взаимопомощи и факторы, решительно повлиявшие на формирование этой первой международной организации социалистических стран. Ряд внешнеполитических обстоятельств, как и развитие отношений социалистических государств на внутреннем плане, подействовали в направлении формирования такого органа для организованного экономического сотрудничества. Между тем, автор считает, что самым значительным обстоятельством было формирование т. н. плана Маршалла и что намерение восточноевропейских стран было как раз помешать экономическому бойкоту и блокаде со стороны западных стран. Экономические требования и новые формы сотрудничества между социалистическими государствами были во всяком случае важным, но не решительным фактором для формирования СЭВ, ибо на этом этапе развития взаимоотношений социалистические государства совсем хорошо могли сотрудничать и иным способом. Неактивность организации в течение 3 с половиной года (от III до IV заседаний Совета) служит дальнейшим доказательством, что формирование СЭВ произошло по определённым политическим соображениям и было вызвано и ускорено во-первых внешними факторами, а не экономической нуждой взаимодействия между государствами-членами.

В части первой работы, под заглавием «Этапы в развитии СЭВ» автором рассматривается в общих чертах история организации с её появления по последнее (XIX) заседание Совета.

Первый этап существования СЭВ (1949—1954 г.) связан с его появлением и длится до IV заседания Совета. В этом периоде проведены только три заседания, а от марта 1950 до марта 1954 года Совет вообще не заседал, что даёт полную обоснованность утверждению, что вообще и не действовал. Развитие экономического сотрудничества между восточноевропейскими государствами особенно усилилось на основе двусторонних договоров, которые во время строения мощных промышленных баз во всех социалистических странах были его главными регуляторами. В специфической обстановке нездоровых отношений и в периоде отсутствия созревших условий, в которых появление международной организации стало бы неизбежным, СЭВ не действовал и о его существовании до 1954 года можно говорить только формально.

Второй этап (1954—1958 г.) начался под знаком общественно-политических перемен, которые уже замечаются и медленно проникают в жизнь всех социалистических стран. Промышленность восточноевропейских стран, как высокоразвитых так и слаборазвитых, начинает ощущать препятствия на пути своего дальнейшего развития и как раз по этой причине возникла потребность формировать такой совместный орган, который был бы в состоянии координировать и согласовать развитие социалистической экономики. По этим причинам Совет снова начинает действовать и постепенно приобретает всё больше авторитета. Изменённые отношения внутри социалистических стран, как и общее направление интеграционных течений в мире, нашли, конечно, своего отражения и в социалистических странах. Потому вскоре стало ясно, что СЭВ, как международная организация, является наилучшим инструментом для осуществления упомянутых задач.

Третий этап (1958—62) начинается совещанием представителей рабочих и коммунистических партий государств-участниц 1958 года и обозначает их непоколебимую решимость приступить дальнейшему укреплению взаимного сотрудничества в рамках Совета. С этой целью принят в 1959 году Статут (Устав) Совета экономической взаимопомощи, на который эта международная организация ждала полных 10 лет. Заседания высших партийных руководителей держав-участниц тоже проводятся с целью укрепления с одной стороны самой организации, а с другой её методов действия в период крепления западноевропейской интеграции, значит, как раз во время, когда объединение социалистических стран на основе их общих интересов по политическим причинам стало необходимым.

Четвёртый этап начинается с 1962 года и связан с утверждением документа «Основные принципы международного социалистического разделения труда», направляющего дальнейшее развитие разных форм сов-

местной деятельности. В организационно-юридическом отношении СЭВ в этом периоде значительно окреп и на него перенесён ряд новых важных заданий. XIX, Пражское заседание СЭВ было особенно значительным, подчеркивается автором, ибо произошло в специфической обстановке, которая требовала открытой и генеральной дискуссии о направлениях дальнейшего развития СЭВ. Можно ожидать, что на этой почве организация, достигшая уже некоторых конкретных результатов, пойдёт дальше в раскрытии оптимальных форм сотрудничества между социалистическими государствами.

В конце первой части своей работы автор приходит к выводу, что общий процесс интернационализации производства и сближения национальных хозяйств обязательно должен был проникнуть и в социалистические страны как определённая экономическая законность дальнейшего развития. В итоге СЭВ постепенно становится значительным фактором согласования и организации сотрудничества между социалистическими государствами, что в наши дни придаёт ему, кроме экономических, и очень значительные политические характеристики.

Во второй части автором анализируются правовая структура Совета экономической взаимопомощи и правовые формы его деятельности в области экономических отношений. Автором во-первых обсуждается вопрос есть ли СЭВ действительно международная организация в настоящем смысле слова и существуют ли все элементы, которые оправдывали бы такое утверждение. После исследования основных характеристик, присущих международной организации, автор приходит к выводу, что СЭВ — международная экономическая организация, основана восемью государствами-участницами (субъектами международного права, которые имеют свои собственные, Статутом предназначенные органы) для достижения определённых экономических целей международного характера.

Принципы, на которых организован СЭВ, представляют известную комбинацию классических основных начал, какие находим в почти всех многосторонних международных договорах. Но наряду с ними существуют и некоторые совсем новые начала, характеризующие сотрудничество государств с тем-же общественно-экономическим устройством.

Основной принцип СЭВ: суверенное равенство членов нашёл своё выражение в нескольких статьях Устава, но особенно наглядно при единогласном и равноправном утверждении решений. Большой интерес представляют и два принципа, типичные за СЭВ: принцип товарищеской взаимопомощи и принцип взаимной выгоды, но автор считает, что только всестороннее ознакомление на практике с отношениями между странами-участницами могло бы с полной точностью ответить на вопрос о степени действительной реализации этих принципов в деятельности организации.

Участником СЭВ могут стать только государства. О их поступлении в организацию решается на заседании СЭВ. За разницу от некоторых других авторов, автор настоящей статьи подчёркивает, что участниками СЭВ могут стать только социалистические страны, ибо бессмысленно — из-за специфических форм сотрудничества и принципов деятельности организации — чтобы капиталистическая страна стала её участницей, несмотря на формально-юридические возможности. То же самое можно сказать и о сотрудничестве с СЭВ стран-неучастниц. О такой форме сотрудничества речь идёт в статье десятой Устава организации но довольно широко и неопределённо. Кажется, что эта статья нарочно так формулирована, чтобы сделать возможным все подобные случаи решат *ad hoc*. На основе существовавших до сих пор связей держав-участниц с СЭВ можно всё-таки прийти к выводу, что статья десятая Статута даёт странам-неучастницам большие права, чем те, которые предусмотрены для классического положения наблюдателей в международной организации. Потому, может быть, и правы авторы, которые в статье десятой видят возможность «ограниченного сотрудничества в рамках СЭВ».

Органы СЭВ и их функции показаны в процессе своего развития от начальных форм до теперешней организационной структуры организации. В приложении дан и подробный обзор всех заседаний и специальных комиссий СЭВ, для которых утверждается, что имеют особое значение за практическое изучение возможностей конкретных форм сотрудничества и совместной деятельности стран-участниц в осуществлении экономических задач. Особенно подчёркивается автором, что формирование Исполнительного комитета СЭВ, в 1962 году, не привело ни до какого бы то ни было проявления супернациональных форм в работе СЭВ, а

было только нужным шагом на пути укрепления постоянности деятельности организации. Наряду с креплением Исполнительного комитета, заседание СЭВ утратило в некоторой степени своё прежнее значение и хотя оно всё ещё представляет высший орган СЭВ, имеет в основном характер репрезентативного собрания представителей стран-участниц.

Рекомендации и решения — правовые акты, которые утверждаются органами СЭВ на основе Устава организации. Существует разница между одной и другой группой актов, как в смысле содержания, так и в отношении процесса и способа утверждения. Решения решают об организационных вопросах и процедуре внутри организации, вступают в силу сразу после приложения подписи. Для них не требуется никакой ратификации со стороны высших органов держав-участниц и полномочные представители своей подписью дают возможность определённому решению вступить в жизнь.

Совсем другое дело касательно рекомендаций, относящихся к вопросам экономического и научно-технического сотрудничества, ибо они организовано решают о самых важных вопросах совместной деятельности держав-участниц. Подписыванием протокола на заседании органов СЭВ, рекомендация не вступает в силу, а требуется, чтобы она была ратифицирована в странах-участницах. Лишь после ратификации в стране-участнице рекомендация получает юридическую силу, а в сроке 6 дней все державы-участницы должны уведомить секретариат СЭВ о результатах этой внутренней ратификации. В положениях Устава можно найти и ответ на вопрос может ли государство, ратифицировавшее рекомендацию, отказаться потом от её реализации? Автор отстаивает мнение, что актом ратификации держава-участница стала юридически обязана сотрудничать в претворении рекомендации в жизнь, несмотря на то, что этот акт сам собою не вызывает юридические последствия.

Касательно рекомендаций, утвержденных на совещаниях представителей рабочих и коммунистических партий стран-участниц СЭВ, автор считает что они представляют такие политические акты, которые силой своего авторитета действуют в направлении утверждения некоторых новых решений в самой организации. Однако, было бы, с юридической точки зрения, совсем ошибочно считать рекомендации юридически обязательными за СЭВ, или — как это бывает у некоторые западных авторов — считать совещание «чрезвычайным» органом СЭВ.

Правовое положение СЭВ, в связи с его отношением к державам-участницам, определено утверждением особой Конвенции о юридической способности, привилегиях и иммунитетах, которой закрепляются за организацией некоторые права на территориях держав-участниц. Анализирую статьи Конвенции и Устава СЭВ, автор в конце рассматривает вопрос о юридической способности организации. Крепление деятельности Совета и отношения, которые уже существуют делают возможным создание мнения, что СЭВ — субъект международного права. Автор приходит к такому выводу ссылаясь на факт, что организация имеет, и на практике широко применяет, *ius contrahendi*, имеет юридическую способность, пользуется привилегиями и иммунитетами; а с известными ограничениями можно принять и тезис некоторых авторов, что организация уже начинает выступать в своих актах с своего рода собственной самостоятельной волей.

В третьей части автор обратил внимание на отношения между СЭВ, как международной организацией социалистических стран, и СФРЮ. При этом он даёт и краткий обзор развития этих отношений. По соглашению с СЭВ на основе статьи десятой Устава организации Югославия получила возможность участвовать в работе Совета, но в юридическом отношении статус СФРЮ, как державы-неучастницы, не совсем ясен. Автором отстаивается мнение, что в конкретном случае дело в известном симбиозе статуса присоединённого члена со статусом наблюдателя, т. е., что некоторые права, полученные Югославией на основе московского договора, меньше прав присоединённого члена международной организации и одновременно больше тех, которыми пользуется член-наблюдатель.

(Перевел: Б. Полич)

SUMMARY

COMECON

In the introductory part it has been dealt with the formation of the Council for Mutual Economic Assistance. It has been dealt also with some factors which were of decisive importance for the formation of this first international organization of socialist countries. Many circumstances of foreign policy as well as the development of the relations of socialist countries in the countries themselves, all these factors acted to create an organized body for economic cooperation. Meanwhile, the author's standpoint is that the creation of the Marshal Plan was of the greatest importance and that the east countries' aim was just to prevent economic boycott and the blockade of the West and found its expression in the creation of the COMECON. Economic demands and new forms of socialist countries were important, but in this phase of the development of relations between socialist countries they were not of decisive importance because that cooperation could be realized also by means of quite different means. In the nonactivity of the organization during three years and a half (from 3rd till 4th meeting of the Council) one can see a further proof that the creation of the COMECON was a political act caused and improved firstly by some outside factors and not by the economic wants of the common activity of member states.

The first part of the essay under the headline »Phases of the Development of the COMECON« deals mainly with the history of the organization from the beginning of its activity until the latest 19th meeting of the Council.

The first phase of the existence of the COMECON (1949—1954) has been connected with its formation and lasts to the fourth meeting of the Council. In that period there were only three meetings and from 1950 till the March of 1954 the Council did not meet at all, what can be a firm reason to state that it did not act at all. An intensive development of the cooperation of the East-European countries on economic field was developing on the basis of bilateral arrangements which were the main directors of their economic cooperation in the period of strong industrial foundations in all socialist countries. In the specific atmosphere of unhealthy relations and in the phase of such a situation which was not ripe yet, wherein an international organization could appear as a necessary form, the COMECON did not act and about its existence before 1954 we can speak only formally.

The second phase (1954—1958) began with socio-political changes which can be seen and which penetrate gradually into all socialist countries. The industries of the East-European countries, those ones which are highly developed as well as those which are less developed, they all feel more and more considerable difficulties concerning their further development. Therefore they feel necessary to create a common organized body which could coordinate and harmonize the development of socialist economies. Thus it happens that the activity of the Council becomes more lively and that the Council has more and more authority. New relations in socialist countries as well as the general intention of integrations in the world necessarily found their reflection in socialist countries and thus it became quite clear very quickly that the COMECON as an international organization is the best means to realize these tasks.

The third phase (1958—1962) begins with the counsel of the representatives of workers' and communist parties of the member states in 1958 and means their firm decision for further strengthening of their cooperation in the Council. For this purpose in 1959 the Statute of the COMECON was brought. This international organization was waiting for the Statute ten years. The meetings of the highest party representatives of the member states made efforts on their part to firm the methods of activities as well as the COMECON itself in the period of the strengthening of the west European integration and as a means to gather socialist countries on the same ground just in time when gathering for political reasons became indispensable.

The fourth phase begins in 1962 and has been connected with the bringing of the document »Fundamental Principles of the International Division of Labour« which ought to be as a sign-post for the further development of forms of common activity. In organizational-juridical sense the COMECON was in this period considerably strengthened and many important tasks were made over to it. The ninth meeting of the COMECON in Prague was of a special importance, as the author says, because it was in a specific atmosphere

which demanded for an open and general discussion about the directions of the development of the COMECON, so that accordingly it could be expected that the organization, which has some concrete results, will go further in discovering the optimal forms of cooperation of socialist countries.

At the end of the first part the author makes a conclusion that the general process of the internationalization of productivity and the approaching of national economies necessarily had to penetrate also into socialist countries as a definite economic legitimacy of further development and the COMECON, thanks to that, became gradually an important factor for the harmonizing and organizing of the cooperation among socialist states. All these facts give to the COMECON very important economic and political significance.

In the second part the author analyzes the juridical structure of the Council for Mutual Economic Assistance and juridical forms of its activity in the sphere of economic relations. Firstly he deals with the question whether the COMECON is really an international organization and whether there are all elements which could confirm that. After surching the fundamental characteristics of the organization the author makes conclusion that the COMECON is an international economic organization established by eight member states as the subjects of the international law, which has its own organs according to its Statute and was established for the purpose to achieve definite economic aims of international importance.

The principles on which the COMECON has been established represent a certain combination of classic fundamental principles which can be found in almost all many-sided interstate contracts but beside them there are some new fundamental elements which are characteristic for the cooperation of states with the same socio-economic order.

The fundamental principle of the COMECON — the sovereign equality of member states — found its expression in several places in the decisions of the Statute and it is specially evident when the states are to bring their decisions unanimously and on equal footing. Two principles which are typical for the COMECON are also of great interest: the principle of mutual assistance and principle of mutual profit, but the author considers that only universal knowledge of the practice of relations between member states could successfully give full answer to the question on the stage of their real realization in the acting of the organization.

Only states can be members of the COMECON and their acceptance is decided on the meeting of the Council. The author, as distinguished from some other writers, emphasized that because of some specific forms of cooperation in the COMECON, only states with socialist socio-economic order may be members of the organization, and that without any concern to formal juridical possibility, situation is such that no capitalist state may appear as a member of the COMECON. It is quite inconceivable and impossible to join with the fundamental principles of the work of the organization. The same concerns to the possibility of the cooperation of a non-member state with the COMECON, which is rather wide and somewhat undetermined according to the article X, and it seems that the decision has been made intentionally so that all forms of the cooperation of non-member states could be settled ad hoc. According to the connections hitherto of non-member states with the COMECON it could be concluded that the article X gives to non-members certain wider permissions than those ones foreseen for the classic status of observes in the international organization, and perhaps some authors are right when they, according to the article X, form a conclusion that it is possible to do a »restricted cooperation in the frame of the COMECON.«

The organs of the COMECON and their functions are given in a developmental survey from their starting forms until to-day's structure of the organization. As a supplement it has been given a precise survey of all meetings of the Council and expert commissions of the COMECON which have been concerned as having a special importance in the practical research of some concrete possibilities of cooperation and common activity of member states in realization of economic tasks. It has been specially emphasized that the creation of the Executive Committee of the COMECON in 1962 did not lead to any forms of creating supranational forms in the activity of the COMECON, but that it was just an indispensable step in the direction of strengthening the stability of the acting of the organization. Paralelly with the strengthening of the Executive Committee, the meeting of the Council has lost its former significance, and although it represents the supreme organ of the COMECON even to-day, it has predominantly the character of a representative meeting of the representatives of member states.

Recommendations and decisions are juridical documents which are brought by the organs of the COMECON according to the Statute of the organization. The difference between one and another kind of documents is in consideration of the contents of objects as well as in relations to processes and the way of bringing. Decisions decide organizational questions and procedure inside the organization and they get its juridical power immediately after signing. They need no ratification of the highest organs of member states and authorized representatives make a decision to exist by giving their signature.

Quite different situation appears with the recommendations which are brought concerning economic and scientific-technical cooperation, because these settle the most important questions of common work of member states on organized bases. At the moment of the signing of the protocol from the meeting of the organs of the COMECON recommendations are not valid yet, but it is necessary to ratify them in member states of the COMECON. Not earlier than at the moment of internal ratification in the member state the recommendation gets its juridical power; and in sixty days all member states are obliged to give notice to the Secretariat of the COMECON about results of the internal ratification. In the decisions of the Statute one can find the answer to the question whether the country which has ratified the recommendation can recede from its realization. The author's standpoint is that at the moment of ratification of the recommendation the member state becomes juridically obliged to cooperate in realization of the recommendation without any concern that the document does not cause juridical consequences by itself. Concerning the recommendations which are brought on the counsel of the representatives of workers and communist parties of member states the author declares that they are definite political documents which by means of their authority act in the direction of bringing of some new settlements in the organization itself. Meanwhile, from juridical point of view it would be quite unjustifiable to take these recommendations juridically obligatory for the COMECON, or as some western authors do, consider the Counsel as a special organ of the COMECON.

The juridical position of the COMECON in relation to member states has been settled by a special Convention on Juridical Competence, Privileges and Immunity wherewith the organization has been acknowledged definite rights on the territory of member states. Analyzing the decisions of the Convention and the Statute of the COMECON at the end the author deals with the question of juridical competence of the organization. The strengthening of the work of the organism itself and the relations which already exist make possible to make opinion that the COMECON is the subject of the international law. The author makes such a conclusion out of the fact that the organization has and in practice profits by *ius contrahendi* in large quantity, has juridical competence, profits by privileges and immunities, and with certain reserves we can accept the thesis of some authors that the organization begins in its documents to act with a kind of its own independent will.

In the third part the author deals with the relations between the COMECON as an international organization of socialist countries and the SFRY and gives a short survey of the development of these relations. The arrangement made between the COMECON and the SFRY according to the article X of the Statute of the COMECON makes Yugoslavia possible to take part in the work of the COMECON, but the juridical status of the SFRY as a member state is not quite clear. The author thinks that the case is a kind of symbiosis of the status of an associated member having the status of an observer; i. e. that some rights Yugoslavia has got according to the Moscow agreement are less than the rights which has an associated member in the international organization, but that they are at the same time larger in their range than those ones of an observer.

(Translated by Slavko Palaček)